

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**KRISTINA BOLŠAKOVIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJOS**

**SOCIALINĖS PAGALBOS YPATUMAI ŠEIMOMS, KURIOSE
AUGA SUNKUMUS PATIRIANTYS PAAUGLIAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Prof. dr. Irena Žemaitaitytė*

Vilnius, 2023

TURINYS

IVADAS	2
1. ŠEIMOS, KURIOJE GYVENA SUNKUMUS PATIRIANTIS PAAUGLYS, APIBRĖŽTIS	5
1.1. Sunkumus patiriančios šeimos samprata ir funkcijos	5
1.2. Paauglystės samprata ir apibrėžtis	10
1.3. Vaikas šeimoje paauglystės laikotarpyje	15
2. VALSTYBINIŲ IR NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VAIDMUO TEIKIANT SOCIALINĘ PAGALBĄ ŠEIMOMS IŠGYVENANČIOMS SUNKUMUS, KURIOSE AUGA SUNKUMUS PATIRIANTYS PAAUGLIAI	22
2.1. Atvejo vadybos taikymas socialiniame darbe sunkumus patiriančiai šeimai	22
2.2. Socialinio darbuotojo funkcijos ir vaidmuo pagalbos šeimai procese	26
2.3. Socialinė paslaugos šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai	31
3. SOCIALINĖS PAGALBOS YPATUMŲ ŠEIMOMS, KURIOSE AUGA SUNKUMUS PATIRIANTYS PAAUGLIAI, ŠEIMŲ POŽIŪRIO Į TEIKIAMĄ SOCIALINĘ PAGALBĄ TYRIMAS	40
3.1. Empirinio tyrimo metodologija	40
3.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė	42
DISKUSIJA	56
IŠVADOS	60
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA	76

IVADAS

Temos aktualumas. Pasak Kalniaus (2011) absorbuodama ekonomines, politines, socialines ir istorines permainas šeima daro įtaką visuomenės raidai. Analizuojant skirtingą mokslinę literatūrą, pastebima, jog nėra vieno bendro šeimos apibrėžimo. Šiame magistro baigiamajame darbe šeima bus apibūdinama kaip dviejų tėvų, gyvenančių: susituokus, partnerystėje, arba išsiskyrusių ir turinčių bendrų nepilnamečių vaikų sąjungą. Taip pat nėra vieno aiškaus ir bendro mokslininkų sutarimo kada prasideda ir baigiasi paauglystė. Šiame magistro baigiamajame darbe paauglystės amžius bus apibrėžiamas, kaip gyvenimo tarpsnis nuo 10 iki 18 metų, kuomet pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodeksą asmuo sulaukia pilnametystės. Pasak Bukšnytės-Marmienės, Malinauskienės (2014) su paauglių psichologine gerove neigiamai arba teigiamai yra susiję tėvų ir vaikų santykiai. Paaugliai kurie šeimose jaučiasi per daug globojami, kontroliuojami ar patiria disciplinos trūkumą pasižymi nekonstruktyviu problemų sprendimu ir aukštesniais delinkventinio elgesio įverčiais. Tačiau paauglio gerovė priklauso ne tik nuo tėvystės gebėjimų, bet ir nuo šeimos bei aplinkos veiksnių, bei paties vaiko vystymosi poreikių. Jautakytės (2018) atlikto tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramas ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizes. Tam įtaką daro konfliktiški santykiai šeimoje, smurtas bei skurdas, alkoholio vartojimas šeimoje, gyvenimas su patėviu. Pasak Alėjūnės, Dirgėlienės (2020) atvejo vadyba yra socialinio darbo metodas kuris šiuo metu yra labiausiai paplitęs teikiant koordinuotas paslaugas šeimoms patiriančioms krizes. Siekiant socialinę riziką patiriančioms šeimoms padėti įveikti socialinius sunkumus, atvejo vadybininkas planuoja ir koordinuoja pagalbos procesą padėdamas užtikrinti skirtingų institucijų įsitraukimą ir bendradarbiavimą, užtikrindamas, kad šeimų problemų sprendimai būtų savalaikiai ir efektyvūs (Hall, 2019). Atvejo vadybos šeimai procese svarbų vaidmenį atlieka socialinis darbuotojas. Pasak Beckett, Horner (2016) jo vaidmenis galima suskirstyti į tris grupes: advokatavimo; tiesioginio pokyčių agento; vadovo ir kaip teigia Weinberg (2014) socialinių darbuotojų vaidmenys keičiasi ir priklauso nuo to, kokiame kontekste dirbama. Vaikai ir šeimos, turinčios poreikių, susiduria su įvairiomis problemomis ir kliūtimis, trukdančiomis sveikam vaiko vystymuisi. Todėl valstybės turi sukurti paslaugų sistemas, kurias teiktų socialines paslaugas, kurios būtų lengvai prieinamos, įperkamos ir galėtų patenkinti įvairius poreikius, su ankstyvos intervencijos galimybėmis, ir paslaugomis šeimoms, kurios susiduria su sunkumais. Aštuonioliktoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatoma pagal individualius poreikius skurti ir įdiegti socialinių paslaugų teikimo algoritmus šeimoms ir vaikams, stiprinti atvejo vadybininkų galimybes koordinuoti kiekvienos šeimos atvejį, skatinti skirtingų

sričių sąveiką ir didinti paslaugų prieinamumą. Numatoma siekti, kad vaikai visose savo gyvenimo aplinkose būtų saugūs. (Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa, 2020)

Temos iširtumas. Becht et al. (2017) atskleidė, kad saugūs ir palaikantys santykiai su tėvais gali padėti paaugliams išsiugdyti aiškų savęs suvokimą. Wang et al. (2018) tyrė kokią įtaką paaugliui daro jį supanti aplinka. Karaman (2013) tyrė paauglių delinkventinio elgesio priežastis. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumą vaiko gerovės srityje nustatė Lewandowski, GlenMaye (2002), tą patvirtina ir Buljac Samardzic et al. (2011) bei Davidson et al. (2012) tyrimai. Bukšnytė- Marmienė, Malinauskienė (2014) tyrė vyresniųjų paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo ir šeimos aplinkos kintamųjų sąsajas. Jautakytės (2018) atlikto tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramas ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizes. Šalkauskienės (2019) tyrimo rezultatai atskleidė, jog vaikai iš socialinius sunkumus patiriančių šeimų dažniau patiria patyčias mokykloje ar iš bendraamžių. Motiečienės (2020) atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad šeimos nesikreipia pagalbos iš gėdos, baimės ir stigmatizavimo.

Tyrimo naujumas. Darbe atliekamas tyrimas yra naujas tuo, jog tiria šeimų kurioms yra taikoma atvejo vadyba ir kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai, socialinės pagalbos poreikį. Lietuvos mokslinėje literatūroje ši tema nėra tirta. Darbo problema atskleidžiama analizuojant sunkumus su kuriais susiduria šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai, tiriant kokiomis socialinės pagalbos paslaugomis jos naudojasi ir kaip vertina gaunamą pagalbą.

Tyrimo probleminis klausimas: Koks yra šeimų, auginančių sunkumus patiriančius paauglius, požiūris į valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų teikiamą socialinę pagalbą.

Tyrimo objektas: šeimų, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai patirtis gaunant socialinę pagalbą, kai šeimai yra taikoma atvejo vadyba.

Tyrimo tikslas: Atskleisti šeimų, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir, kurios gauna socialinę pagalbą, požiūrį į socialines paslaugas.

Uždaviniai:

1. Apibrėžti socialinius sunkumus, su kuriais susiduria šeimos, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai;
2. Išanalizuoti, kokią socialinę pagalbą šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai, teikia valstybinės bei nevyriausybines organizacijos;
3. Atskleisti šeimų, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir, kurios gauna socialinę pagalbą, požiūrį į socialines paslaugas.

Tyrimo metodai:

- 1) Teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lyginimas, apibendrinimas, sisteminimas;
- 2) Empiriniai:
  - kokybinis interviu apklausiant vieną iš tėvų, kurio šeimoje auga sunkumus patiriantis paauglys/paaugliai ir, kurio šeimai yra taikoma atvejo vadyba;
  - tyrimo metu gautų duomenų turinio analizės metodas.

1. ŠEIMOS, KURIOJE GYVENA SUNKUMUS PATIRIANTIS PAAUGLYS, APIBRĖŽTIS

1.1. Sunkumus patiriančios šeimos samprata ir funkcijos

Nėra vieno, aiškaus ir iki galo užbaigto šeimos apibrėžimo. Literatūroje jų galima rasti įvairių, praplečiamų kiekvieną dešimtmetį ryšiumi su visuomenėje vykstančiais pokyčiais. Pasak Kalniaus (2011) šeima daro įtaką visuomenės raidai absorbuodama ekonomines, politines, socialines ir istorines permainas, ko pasekoje nėra vieno visiems priimtino šeimos apibrėžimo. Vienas iš gan dažnai sutinkamų apibrėžimų yra suformuluotas Murdocko (1949), pasak kurio šeima yra socialinė grupė nusakyta ekonominio bendradarbiavimo, gyvenamosios vietos bendrumo bei reprodukcijos. Sudaryta mažiausiai dviejų skirtingų lyčių suaugusių asmenų palaikančių seksualinius ryšius, kurie yra socialiai pripažįstami bei turinčių vieną ar daugiau bendrų arba įvaikintų vaikų. Jančaitytės (2011) pateikti požiūriai kuriais remiantis galima analizuoti šeimos sampratą, tai:

1. Sociologinis- pabrėžiantis šeimos formų įvairovę;
2. Statistinis- pasak kurio namų ūkį sudaro šeimos branduolys (tėvai ir vaikai);
3. Viešosios politikos- tai šeimos modeliai remiami valstybės bei jos instituciniai ir konstituciniai įsipareigojimai šeimai;
4. Institucinis- dviejų sektorių, privataus (šeimos) ir viešojo (valstybės), teisės, atsakomybės, pareigos ir santykiai.

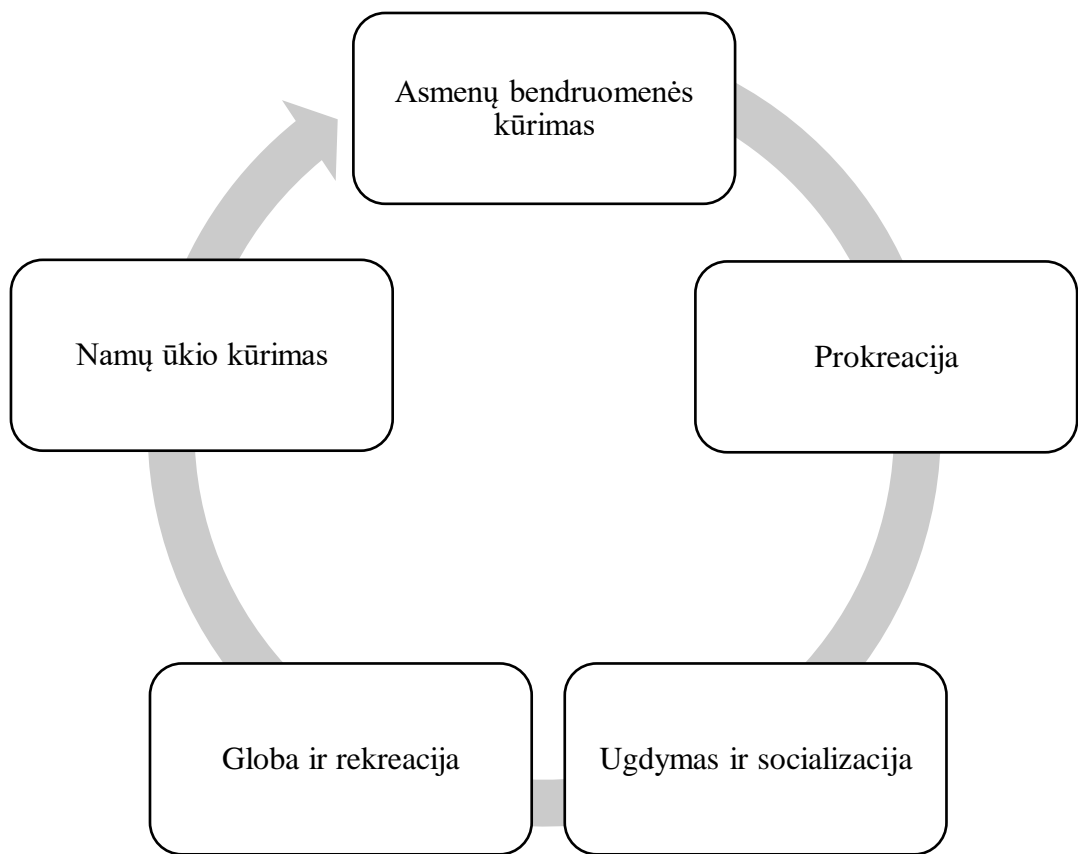
Tai, kad Lietuvoje egzistuoja šeimos tipų įvairovė buvo apibrėžta senesniame Šeimos politikos koncepcijos variante. Jame taip pat pirmą kartą buvo apibrėžta savoka „šeima“, kuri buvo apibūdinta, kaip susieta giminystės ryšiais bendrija, kurią jungia tarpusavio priklausomybė ir atsakomybė patvirtintos socialiai pripažinta ar įstatymine tvarka (Šeimos politikos koncepcija (projektas), 1995).

Analizuojant šeimos sampratą nacionaliniu lygmeniu galima remtis Valstybinės šeimos politikos koncepcija, pasak kurios šeimą sudaro sutuokiniai ir jų vaikai arba įvaikiai. Šeima gali būti išplėstinė arba nepilna ir ji yra esminis visuomenės gėris grindžiamas santuoka ir užtikrinantis šeimos narių gerovę ir sveikos visuomenės raidą (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008). Lietuvos Respublikos Konstitucijoje šeima įvardijama, kaip visuomenės ir valstybės saugomas bei globojamas pagrindas, kuriame numatytos tėvų ir vaikų pareigos bei tėvų teisės. Tėvai turi ne tik iki pilnametystės išlaikyti savo vaikus, jie turi juos auklėti dorais žmionėmis bei ugdyti pilietinę atsakomybę. Tuo tarpu vaikų pareiga gerbti tėvus bei tausoti jų palikimą globojant juos senatvėje

(Lietuvos Respublikos Konstitucija, 38 str.,1992). Remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija galima apibrėžti šeimos sampratą tarptautiniu lygmeniu. Jame nurodoma, kad „Sutuoktiniai turi lygias civilinės teisės pobūdžio teises ir atsakomybę tarpusavio santykiuose bei savo vaikų atžvilgiu tiek santuoką sudarius ir jai tęsiantis, tiek nutraukus ją. Šis straipsnis netrukdo valstybėms imtis tokių priemonių, kurios būtinos vaikų interesams ginti“ (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 75 str., 2000).

Analizuojant aukščiau pateiktą literatūrą galime pastebėti, kad šeima yra neatsiejama nuo santuokos kuri sudaroma laisvu moters ir vyro apsisprendimu ir tai, kad remiantis sociologiniu požiūriu šeimos formos gali būti įvairios. Remiantis statistiniu požiūriu šeimą sudaro tėvų ir vaikų (bendrų arba įvaikintų) branduolys, kurį saugo ir globoja visuomenė bei valstybė. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sutuoktiniai, vaikų atžvilgiu, turi lygiais teises tiek esant santuokai, tiek jai nutrūkus. Dar daugiau, valstybė, esant reikalui, yra įgalinta ginti vaikų interesus.

Atkreipkime dėmesį į Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje išskiriamas pagrindines šeimos funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime (žiūrėti 1 paveikslą). Asmenų bendruomenės kūrimą sudaro tarpasmeninių ryšių mezgimas ir plėtojimas, sutuoktinių ir tėvų įsipareigojimų priėmimas, ugdant asmenų tarpusavio pasitikėjimą, pagarbą ir atsakomybes. Iš to seka gyvybės davimas grindžiamas atsakinga tėvyste bei motinyste ir įvardijamas kaip prokreacija. Ugdymas ir socializacija svarbūs kaip pirminių žinių perteikimo, elgesio normų bei vertybių formavimo, bendravimo įgūdžių ugdymo, vaidmenų visuomenėje ir šeimoje pažinimo, gabumų atskleidimo ir jų panaudojimo užtikrinimo. Psichologinio saugumo užtikrinimas, asmens fizinių, dvasinių bei psichinių galių palaikymas ir atkūrimas, žmogiškosios globos užtikrinimas, įvardijami globos ir rekreacijos funkcija. Namų ūkio kūrimo funkcija svarbi tuo, kad apibrėžia materialinį apsirūpinimą, gebėjimą derinti darbinį užimtumą su šeimos gyvenimu, ugdo atsakomybę ir savarankiškumą (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008).

1 pav. Šeimos funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime

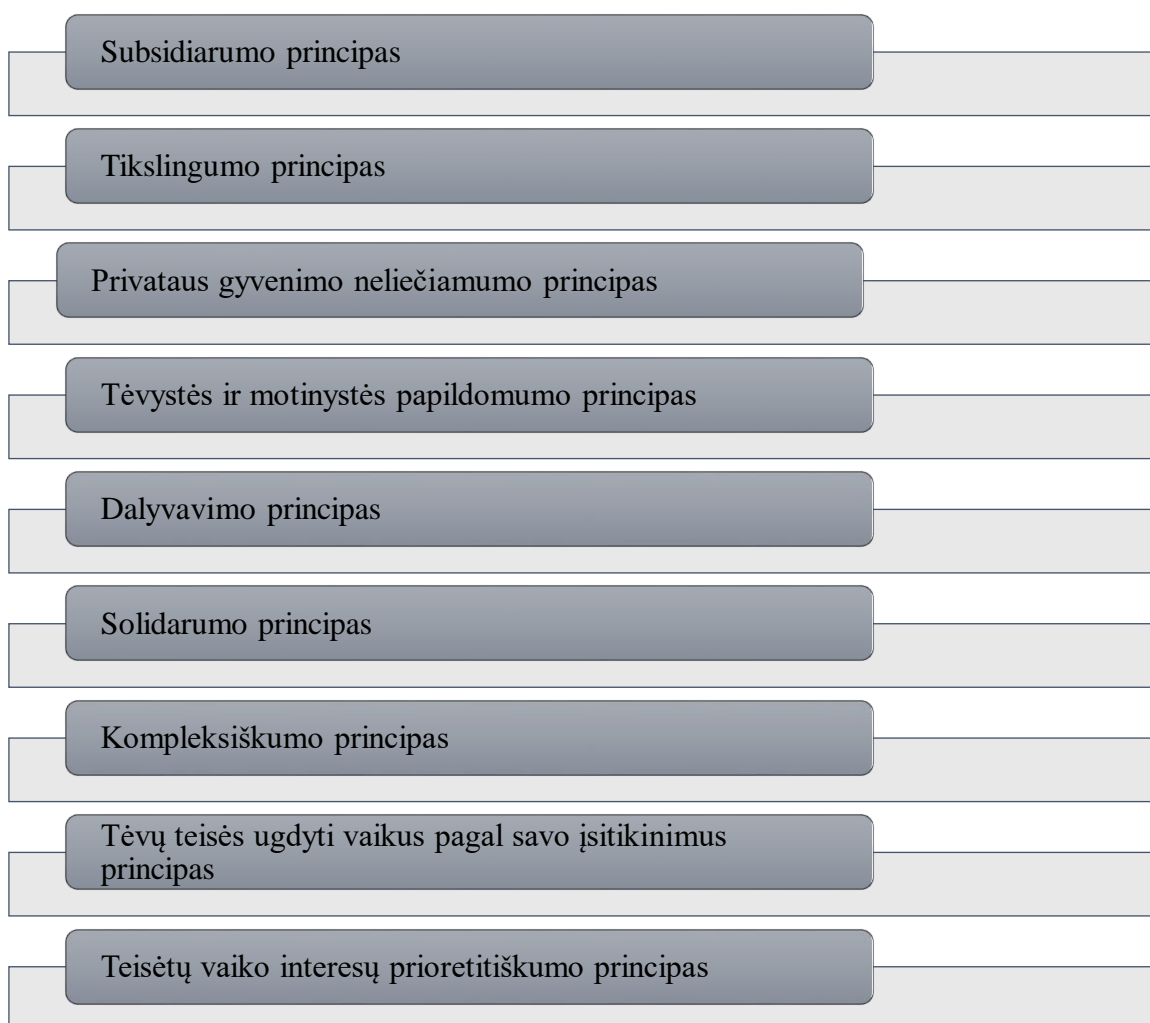
Šaltinis. Sudaryta autorės pagal Valstybinės šeimos politikos koncepcija (2008)

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos preambulėje skelbiama, kad tam jog šeima galėtų prisiimti visas pareigas visuomenei, vaikų gerovės ir augimo aplinkai, turi būti suteikta reikiama pagalba ir apsauga (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1995). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos normos nustato, kad: Civilinis kodeksas ir kiti įstatymai, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys reglamentuoja šeimos santykius. Šių įstatymų taikymas turi užtikrinti tiek šeimos, tiek šeimos reikšmės stiprinimą visuomenėje, bendrą šeimos narių atsakomybę už vaikų aukėjimą bei šeimos kaip instituto išsaugojimą, apsaugoti nepilnamečius vaikus nuo įvairių neigiamų veiksnių ir galimos jų įtakos. Lietuvos Respublikoje šeimos santykių teisinis reglamentavimas grindžiamas principais: santuokos savanoriškumo, monogamijos, sutuoktinių lygiateisiškumo, vaikų šeimoje auklėjimu, vaikų interesų ir teisių gynimu, motinystės ir tėvystės tarpusavio papildomumo ir kitais, civilinių santykių teisinio reglamentavimo principais. Šio kodekso numatytais būdais teismas bei kitos valstybės ir visuomenės institucijos gina šeimos teises. (Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Trečioji knyga, 2000). Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nurodyta, kad Valstybė įstatymo

numatyta tvarka teikia šeimoms auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose paramą, bei globoja jas suteikdama įvairias lengvatas, o nepilnamečius vaikus gina įstatymas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 39str.,1992).

2017m. spalio 19d. buvo priimtas Šeimos stiprinimo įstatymas kurio tikslas stiprinti šeimos institutą sudarant organizacines ir teises prielaidas, apibrėžti šeimos politiką įgyvendinančių institucijų pagrindines funkcijas ir tas institucijas įtvirtinti. Taikant šeimos politikos įgyvendinimo ir formavimo sistemą numatyti šeimos stiprinimo organizavimą. Šeimos stiprinimas įstatyme apibrėžiamas kaip kryptinga veikla kurios pagalba siekiama sudaryti kultūrinės, socialinės, ekonominės, teises ir kitas sąlygas, kurios skatintų kurti, tausoti ir saugoti šeimą kaip palankiausią vaiko augimo, ugdymo ir vystymosi prigimtine ir pirminę bendruomenę. Šeimos stiprinimo įgyvendinimas grindžiamas devyniais pagrindiniais principais kurie pavaizduoti žemiau esančiame 2 paveiksle.

2 pav. Šeimos funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime

Šaltinis. Sudaryta autorės pagal Šeimos stiprinimo įstatymas (2017)

Trumpai apžvelgsime aukščiau išvardintus principus, kad suprasti ką kiekvienas jų reiškia minėtame įstatyme:

- 1) subsidiarumo – valstybė pagalbą ir paramą veiksmingiausiais būdais teikia tik tada kai šeima negali savarankiškai užtikrinti pilnaverčio šeimos funkcionavimo;
- 2) tikslingumo – atsižvelgiant į šeimos poreikius ir skatinant šeimas veikti savarankiškai parama ir pagalba teikiama tikslingai;
- 3) privataus gyvenimo neliečiamumo – užtikrinama, kad teikiant pagalbą ir paramą šeimai informacija apie privatų gyvenimą nebus atskleista tretiesiems asmenims ir bus išvengta nebūtino kišimosi į privatų gyvenimą;
- 4) tėvystės ir motinystės papildomumo – atsižvelgti į vaiko prigimtinių poreikį turėti motiną (įmotę) ir tėvą (įtėvį);
- 5) dalyvavimo – su šeimomis susiję klausimai sprendžiami bendradarbiaujant su šeimomis ir derinant juos su šeimų organizacijų atstovais;
- 6) solidarumo – šeimos stiprinimas įgyvendinamas, parama ir pagalba šeimai teikiama jungiant valstybės ir visuomenės bei visų jų grandžių pastangas;
- 7) kompleksškumo – teikiama pagalba ir parama šeimai apima visas šeimos atliekamas funkcijas, užtikrinančias šeimos materialinę, socialinę ir dvasinę gerovę;
- 8) tėvų teisės ugdyti vaikus pagal savo įsitikinimus – tėvai ir globėjai rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu, renkasi jų ugdymo formą pagal savo įsitikinimus, jeigu tai neprieštarauja teisėtiems vaiko interesams;
- 9) teisėtų vaiko interesų prioritetiškumo – priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su parama ar pagalba šeimai, atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus.

Valstybės ir savivaldybių institucijos šeimos stiprinimą įgyvendina numatytomis kryptimis kurios išskirstytos į atskiras sritis. Jas jungia skiriamas dėmesys šeimai ir šeimoje augančiam vaikui: švietimo ir kultūros srityje imamas priemonių kurios padėtų šeimai paruošti vaiką pilnaverčiam savarankiškam gyvenimui; materialinio saugumo užtikrinimo sritis veikia sudarydama palankias sąlygas šeimai funkcionuoti gaunant pakankamas pajamas derinant šeimynines pareigas ir profesinius interesus; apsirūpinimo būstu ir palankios šeimai gyvenamosios aplinkos srityje dėmesys skiriamas jaunimo apsisprendimo kurti šeimą ir auginti vaikus skatinimui; socialinės paramos ir paslaugų sritis veikia užtikrindama tikslingos pagalbos teikimą kuri įgalintų šeimas savarankiškai spręsti kylančias problemas; palankią šeimos sveikatos politiką vykdo šeimos sveikatos sritis, o palankias sąlygas vaikams augti šeimoje sudaro vaiko saugumo šeimoje ir tėvų atsakomybės už vaiko teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo stiprinimo sritis (Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas, 2017). Kaip matome šeimos stiprinimas

įgyvendinamas suteikiant šeimai reikalingą socialinę pagalbą ir priemones, kad ji galėtų pati veikti ir funkcionuoti savarankiškai. Atkreiptinas dėmesys į vaiko interesų prioritetiškumą bei tai, kad vaikams būtų sudarytos palankios sąlygos augti šeimoje. Pasak Adomaitytės (2020) sparčiai kintant visuomenei kyla daugiau sunkumų, nes atsiranda skirtingų formų šeimų. Šeimų susiduriančių su socialiniais sunkumais mažėja nežymiai, vaikų atžvilgiu matomas aplaidumas. Pagalba šeimoms stringa. Ilgaamžiškumas veiksnyms gebantis pasipriešinti mokslo pažangai, technologijai ir laikui, ir jis yra pagrindinis veiksnys dėl kurio opi šeimų susiduriančių su socialiniais sunkumais problematika. Pasak autorės, nuo to kaip greitai bus nustatyta problema ir pradėta teikti tinkama pagalba priklauso visos šeimos situacija.

Apibendrintai galima teigti, jog absorbuodama ekonomines, politines, socialines ir istorines permainas šeima daro įtaką visuomenės raidai, dar daugiau, analizuojant skirtingą mokslinę literatūrą, pastebima, jog nėra vieno bendro šeimos apibrėžimo. Išanalizavus aukščiau pateiktą literatūrą matome, kad remiantis sociologiniu požiūriu šeimos gali būti įvairios ir, kad šeima yra neatsiejama nuo santuokos. Statistiniu požiūriu šeimą sudaro visuomenės bei valstybės globojamas tėvų ir vaikų branduolys. Šiame magistro baigiamajame darbe šeima apibūdinama kaip dviejų tėvų, gyvenančių: susituokus, partnerystėje, arba išsiskyrusių ir turinčių bendrą nepilnamečių vaikų sąjungą. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiek esant santuokai, tiek jai nutrūkus, sutuoktiniai vaikų atžvilgiu turi lygias teises, o vaikų interesus ginti yra įgalinta valstybė. Tam, kad šeima galėtų kokybiškai atlikti pagrindines funkcijas ir galėtų prisiimti visas pareigas tiek vaikų gerovės ir auginimo aplinkai, tiek visuomenei turi būti suteikiama reikiama apsauga ir pagalba. 2017m. spalio 19d. buvo priimtas Šeimos stiprinimo įstatymas. Šeimos stiprinimas apibrėžiamas kaip kryptinga veikla kurios pagalba siekiama sudaryti kultūrinės, socialinės, ekonomines, teisinės ir kitas sąlygas, kurios skatintų kurti, tausoti ir saugoti šeimą kaip palankiausią vaiko augimo, ugdymo ir vystymosi prigimtine ir pirminę bendruomenę. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šeimų susiduriančių su socialiniais sunkumais mažėja nežymiai todėl itin svarbu, jog problema būtų nusatatyta kaip galima greičiau tam, kad būtų pasiūlytos visos galimos priemonės ir saikinga intervencija, siekiant ugdyti šeimos gebėjimą funkcionuoti savarankiškai bei užtikrinti vaiko teises ir jo teisėtus interesus

1.2. Paauglystės samprata ir apibrėžtis

Panašu, kad pirmą kartą žodis „paauglystė“ buvo pavartotas XV amžiuje, šis žodis kilęs iš lotynų kalbos „adolescere“, reiškiančio „augti arba subręsti“. Paauglystė yra raidos etapas, kuriam būdinga daugybė transformacijų fiziniu, kognityviniu, psichologiniu ir socialiniu lygmenimis,

kurias dažnai lydi didesnis emocinis reaktyvumas ir stresas (Ahmed et al. 2015, Moreia ir Canavarro, 2020). Patton et al. (2016) paauglystę apibrėžia kaip gyvenimo laikotarpį nuo brendimo pradžios iki suaugusiojo nepriklausomybės, kaip unikalų biologinio, psichologinio ir socialinio vystymosi laiką. Paauglystė yra vystymosi laikotarpis, kuriam būdingas lytinis brendimas, kintamas ir pagreitėjęs augimo tempas ir nuolatinis neurokognityvinis vystymasis (Bucci-Rechtweg et al., 2022). Paauglystė tradiciškai laikoma tarpiniu vystymosi etapu, kurio viename gale yra vaikystės etapas, o kitame – pilnametystės etapas (van Defoe et al., 2022, Sawyer et al., 2018). Pagrindinę šio laikotarpio užduotį galima apibrėžti kaip tapatybės paiešką (Gaete, 2015). Pasaulio sveikatos organizacijos (2019) teigimu, paauglystė yra pažeidžiamas žmogaus gyvenimo laikotarpis nuo 10 metų iki 19 metų amžiaus. Vis tik, sunku rasti bendrą sutarimą, kurį amžiaus tarpsnį apima paauglystė.

Dvidešimto amžiaus pradžioje Hall (1904) paauglystę apibrėžė kaip vystymosi laikotarpį nuo 14 iki 24 metų. Tačiau praėjus beveik 90 metų po Hallo pastebėjimų, antropologai Schlegel, Barry pateikė įrodymų, kad didžioji dauguma iki industrinių visuomenių per visą žmonijos istoriją pripažino paauglystės laikotarpį, t. y. laikotarpį, kai žmogus nebėra vaikas, bet dar nėra suaugęs (Schlegel ir Barry, 1991). Pusšimtį metų atgal Pasaulinė sveikatos organizacija (*ang. World Health Organization- WHO*) (1965, 1977) paauglystės laikotarpį matė tarp 10 iki 20 metų, tačiau 2022 metais Pasaulinės sveikatos organizacijos (*ang. WHO*) pažangos ataskaitoje paauglystės amžius buvo apibrėžtas tarp 10 iki 19 metų. Mokslininkai Crone, Dahl (2012), Steinberg et al. (2018), Defoe (2022), teigia, kad paauglystė prasideda brendimo pradžioje, maždaug apie 10–12 gyvenimo metus, o tai taip pat yra amžius, kai dauguma jaunimo pereina iš pradinės mokyklos į vidurinę mokyklą. Amžius, kai baigiasi paauglystė, dažnai sutampa su tuo, kai šalies įstatymai individą laiko „suaugusiu“, taigi, kai individams leidžiama atlikti suaugusiųjų vaidmenis visuomenėje. Paprastai tai būna 18 arba 21 metų amžius (Shulman et al., 2016), tuo tarpu Lietuvoje pilnamečiu, suaugusiųjų vaidmenis galinčiu atlikti visuomenėje nariu, laikomi asmenys nuo 18 metų (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys (Žin., 2000, Nr. 74-2262)).

Dėl ankstesnio brendimo tendencijų ir kintančios visuomenės dinamikos prasidėjus pilnametystei, paauglystė, kuri kažkada truko tik keletą metų, dabar suvokiama kaip daug ilgesnis laikotarpis, kurį pailgina anksčiau prasidėjęs brendimas ir vėlyva nepriklausomybė karjeros, santuokos ir finansų atžvilgiu (Steinberg, 2014). Kadangi brendimas prasideda vis anksčiau, o santuoka sudaroma vis vėliau, paauglystė dabar trunka maždaug 14-15 metų. Pastebėta, jog brendimas dažniausiai anksčiau prasideda tarp skurdą išgyvenančių vaikų, o turtingesnių paauglių, kurie dažniau siekia aukštojo išsilavinimo ir atideda santuoką bei tėvystę, perėjimas į suaugusiųjų

amžių vis labiau vėluoja (Steinberg, 2014). Šis dėsniumas labai svarbus, nes įrodyta, kad ankstyvoji gyvenimo patirtis, įskaitant socialinę riziką ir nepalankias sąlygas, mažina lytinio brendimo amžių, o vėlesnis suaugusiųjų amžius pailgina naujovių patyrimo ir mokymosi laikotarpį. Dėl to ilgesnis paauglystės amžius privilegijuotiems asmenims yra daug naudingesnis nei neprivilegijuotiems (Steinberg, 2014). Grįžtant prie pradinės minties apie amžiaus tarpsnį, kuris numato paauglystę, Bucci-Rechtweg et al. (2022) pažymi, jog visose regioninėse jurisdikcijose paauglystė paprastai nustatoma pagal chronologinį amžių, dažnai atspindintį teisėtą pilnametystės amžių tame regione. Pasauliniu mastu teisinis paauglystės apibrėžimas apytiksliai atitinka laikotarpį nuo 10 iki 20 gyvenimo metų. Šiame magistro baigiamajame darbe paauglystės amžius bus apibrėžiamas, kaip gyvenimo tarpsnis nuo 10 iki 18 metų, kuomet pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodeksą asmuo sulaukęs pilnametystės (18 m.) įgyja civilines teises ir susikuria civilinį veiksnumą (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys (Žin., 2000, Nr. 74-2262)), t.y., asmuo sulaukęs 18 metų prisiima atsakomybę už savo elgesį. O paauglyste vadinamas žmogaus pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių.

Nacionalinės mokslų, inžinerijos ir medicinos akademijos ataskaitoje nurodyta, kad paauglystė apima keturis laikotarpius: ankstyvą paauglystę (10–12 metų), viduriniąją paauglystę (13–15 metų), vėlyvą paauglystę (16–18 metų) ir jaunąją pilnametystę (nuo 19 iki 25 metų). Kadangi šiame baigiamajame darbe paauglystės laikotarpį laikysime nuo 10 iki 18 metų, tai toliau aptarsime šiuos paauglystės tarpsnius: ankstyvąją (10- 12 m.), viduriniąją (13- 15 m.) ir vėlyvąją (16- 18 m.).

Ankstyvoji paauglystė.

Psichologiniai paauglystės procesai paprastai prasideda su brendimu ir su juo susijusiais kūno pokyčiais (Blakemore, Mills, 2014; Steinberg, 2014; Hazen et al., 2008). Ankstyvojoje paauglystėje pasireiškia emocinis labilumas greitais ir dideliais nuotaikos ir elgesio svyravimais, polinkis sureikšminti asmeninę situaciją, impulsų kontrolės stoka, skubaus pasitenkinimo ir privatumo poreikis (Gaete, 2015). Socialinės raidos atžvilgiu didėja paauglio savarankiškumo troškimas ir mažėja jo susidomėjimas šeimos veikla. Paauglys rodo didesnę pasipriešinimą riboms, priežiūrai ir tėvų patarimų priėmimui ar kritikos toleravimui. Tai sukelia tam tikrą įtampą su tėvais, tačiau paauglys ir toliau pasikliauja šeima, kaip struktūros ir paramos šaltiniu. Sveikai ankstyvajai paauglystei būdingas tapatumas su konkrečiomis grupės vertybėmis ir normomis, tačiau svarbu suprasti, jog ankstyvojoje paauglystėje paaugliai yra jautresni bendraamžių daromam spaudimui, nes taip susitapatina su spaudimą darančia grupe (Hazen et al., 2008, Harter, 2012). Paauglys laikosi socialinių konvencijų norėdamas išlaikyti, palaikyti ir pateisinti esamą socialinę tvarką.

Vidurinioji paauglystė. Pagrindinis šio laikotarpio įvykis - nutolimas nuo šeimos ir suartėjimas su bendraamžių grupe. Tai reiškia gilų tarpasmeninių santykių persiorientavimą, kurie turi pasekmių ne tik paaugliui, bet ir jo tėvams. Psichologinės raidos požiūriu šiuo etapu toliau kreipiamas dėmesys į individualumą. Paauglys daugiau laiko praleidžia vienas, didėja patiriamų emocijų spektras ir atvirumas, įgyjamas ir ugdoma empatija bei atjauta (Hazen et al., 2008). Be to, išlieka polinkis į impulsyvumą, tačiau profesiniai siekiai jau būna mažiau idealistiniai. Paaugliai laikosi kelių, nesuderintų savęs tapatybės versijų, tačiau jų augantys pažintiniai gebėjimai leidžia dažniau palyginti neatitikimus, o padidėjęs šių prieštaravimų suvokimas gali kelti tam tikrą stresą (Brummelman ir Thomaes, 2017; Harter, 2012). Kalbant apie socialinę raidą - paauglio įsitraukimas į bendraamžių subkultūrą stipriai intensyvėja. Nėra kito etapo, kuriame bendraamžių grupė būtų galingesnė ir įtakingesnė (Hazen et al., 2008). Paauglys perima bendraamžių grupės aprangą, elgesį, taisykles ir vertybes, bandydamas dar labiau atsiskirti nuo šeimos ir atrasti savo tapatybę. Bendraamžių spaudimas gali daryti tiek teigiamą įtaką - motyvuoti jį siekti puikių rezultatų moksle, sporte, atidėti lytinių santykių pradžią ir t. t., tiek ir neigiamą, pavyzdžiui, paskatinti įsitraukti į rizikingą elgesį (Gaete, 2015). Paauglys dar mažiau domisi tėvais, o savo motyvaciją ir laisvalaikį daugiausia skiria bendraamžiams ir veiklai už namų ribų arba buvimui vieni. Nenuostabu, kad šiuo etapu paauglys kvestionuos tėvų vertybes ir autoritetą bei išbandys savo ribas. Tai būtina augimo proceso dalis, nes, norėdami pasiekti brandą, jie turi atskirti savo tapatybę nuo šeimos tapatybės ir siekti savarankiškumo. Pastebėta, jog šiuo etapu, siekiant nepriklausomybės ir savarankiškumo, tėvų ir vaikų konfliktai pasiekia aukščiausią tašką.

Vėlyvoji paauglystė. Tai paskutinis jauno žmogaus kelionės link tapatybės ir savarankiškumo etapas. Daugumai paauglių tai yra lengvesnis ir didesnės asmenybės integracijos laikotarpis. Jei ankstesniuose etapuose viskas vyko pakankamai gerai, įskaitant palaikančią šeimą ir bendraamžių grupę, jaunuolis bus stiprus susidoroti su suaugusiojo amžiaus užduotimis. Tačiau jei paauglys nesusidorojo su ankstyvosios ir vidurinėsios paauglystės iššūkiais - gali kilti problemų, susijusių su didėjančiu savarankiškumu ir atsakomybe jaunystėje, pavyzdžiui, depresija ar kitais emociniais sutrikimais (Radzik et al., 2008; Gaete, 2015). Psichologinės raidos atžvilgiu, savęs vaizdą apibrėžia nebe bendraamžiai, o pats paauglys. Didėja impulsų kontrolė ir atsiranda gebėjimas įsipareigoti, eksperimentuoti su profesijos pasirinkimo galimybėmis, užmegzti naujas draugystes ir romantinius santykius bei savarankiškiau priimti sprendimus (Arnett, 2015; Harter, 2012; Schwartz, Côté ir Arnett, 2005). Socialinei raidai šiuo etapu būdinga tai, kad mažėja bendraamžių grupės įtaka, o jos vertybės tampa mažiau svarbios, nes paauglys vis geriau suvokia savo principus ir tapatybę. Sveikai vėlyvajai paauglystei būdingas didėjantis komfortas dėl savo gebėjimo rinktis iš daugelio skirtingų grupių ir pasirinktinai pritarti vertybėms, kurios yra ypač svarbios asmeniui (Hazen et al., 2008). Šiame etape paaugliai paprastai lengviau reaguoja į

iššūkius atsispirti bendraamžių spaudimui, kad susikurtų savo unikalų tapatybės jausmą. Kai paaugliai bando įtvirtinti savo tapatybę ir įgyti vis didesnę autonomiją, jie kartais regresuoja ir tampa labiau priklausomi, tuo metu jiems reikia raminančios globos. Jaunuolis iš naujo susipažįsta su šeima, palaipsniui didindamas artumą su tėvais (jei ankstesniais metais santykiai su jais buvo teigiami). Tėvų ir vaikų santykiai pasiekia naujų dimensijų, kurios skatina asmeninį ir šeimos vystymąsi, kai vyrauja nuoširdžios pagarbos ir skirtumų vertinimo atmosfera (Gaete, 2015).

Vystymasis visais etapais nėra linijinis procesas. Paaugliams didelę įtaką daro tėvų ir pasirinktų autoritetų vertybės ir požiūriai. Todėl šiuo raidos laikotarpiu labai svarbu, kad suaugusieji palaikytų ryšius ir žinotų, kokias vertybes ir elgesį demonstruoja savo vaikams. Galiausiai, sveiki santykiai su suaugusiais skatina paauglių psichologinį vystymąsi, nes palengvina tapatybės formavimąsi ir atsiskyrimą nuo tėvų. Sveiko ir stabilaus identiteto kūrimas yra vienas iš pagrindinių psichologinės raidos paauglystėje tikslų. Prastas savęs vertinimas susijęs su daugeliu pagrindinių problemų, kurios gali kilti paauglystėje, įskaitant sunkumus bendraamžių ir šeimos santykiuose, depresiją, nesaugius lytinius santykius, rizikingą arba "palaidą" elgesį, prastus mokymosi rezultatus ir piktnaudžiavimą narkotinėmis medžiagomis. Iš tiesų saugūs ir palaikantys santykiai su tėvais gali padėti paaugliams išsiugdyti aiškų savęs suvokimą (Becht et al., 2017) ir apsaugoti socialiai nerimastingus jaunuolius nuo griežtos savikritikos (Peter, Gazelle, 2017).

Apibendrintai galima teigti, kad vieno aiškaus ir bendro mokslininkų sutarimo kada prasideda ir baigiasi paauglystė nėra. Dėl kintančios visuomenės dinamikos prasidėjus pilnametystei ir ankstesnių brendimo tendencijų paauglystė suvokiama kaip ilgesnis laikotarpis, 14 – 15 metų, kurį pailgina anksčiau prasidėjęs brendimas ir vėlyva nepriklausomybė karjeros, santuokos ir finansų atžvilgiu. Svarbu paminėti, kad buvo pastebėta, jog brendimas dažniausiai anksčiau prasideda tarp skurdą išgyvenančių vaikų. Šiame magistro baigiamajame darbe paauglystės amžius bus apibrėžiamas, kaip gyvenimo tarpsnis nuo 10 iki 18 metų, kuomet pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodeksą asmuo sulaukia pilnametystės, o paauglyste vadinamas žmogaus pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių. Pagal šiame darbe apibrėžtą paauglystės amžių buvo analizuoti trys paauglystės tarpsniai; ankstyvoji (10- 12 m.), vidurinioji (13- 15 m.) ir vėlyvoji (16- 18 m.). Psichologiniai ankstyvosios paauglystės procesai paprastai prasideda su brendimu ir su juo susijusiais kūno pokyčiais, socialinės raidos atžvilgiu didėja paauglio savarankiškumo troškimas ir mažėja jo susidomėjimas šeimos veikla. Pagrindinis vidurinėsios paauglystės laikotarpio įvykis - nutolimas nuo šeimos ir suartėjimas su bendraamžių grupe. Tai reiškia gilų tarpasmeninių santykių persiorientavimą, kurie turi pasekmių ne tik paaugliui, bet ir jo tėvams. Kalbant apie vėlyvąją paauglystę, jei ankstesniuose etapuose viskas

vyko pakankamai gerai, įskaitant palaikančią šeimą ir bendraamžių grupę, jaunuolis bus stiprus susidoroti su suaugusiojo amžiaus užduotimis. Socialinei raidai šiuo etapu būdinga tai, kad mažėja bendraamžių grupės įtaka, o jos vertybės tampa mažiau svarbios, nes paauglys vis geriau suvokia savo principus ir tapatybę.

1.3. Vaikas šeimoje paauglystės laikotarpyje

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme paauglio apibrėžties nėra, jame pažymima tik tai, kad asmuo iki 18 metų yra laikomas vaiku, kuris turi atstovus pagal įstatymą. Teisėtai vaiko atstovais gali būti: tėvai, įtėviai (tuo atveju jei vaikas įvaikinamas), rūpintojai ar globėjai (kai nustatoma globa ar rūpyba), o įstatymų numatytais atvejais- valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija. Vaiko teisės yra užtikrinamos ir kituose įstatymuose, kurie aprašyti 1 lentelėje.

1 lentelė. Vaiko teises užtikrinantys įstatymai

Šaltinis. Sudaryta autorės pagal Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996)

Įstatymai, teisės aktai	Vaiko teisės
Švietimo įstatymas ir kiti teisės aktai	Užtikrina vaiko teisę į švietimą, formalųjį ir neformalųjį, švietimo pagalbos teikimą, savišvietą.
Sveikatos priežiūrą reguliuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai	Užtikrina vaiko sveikatos priežiūrą
Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas	Užtikrina vaiko kilmės nustatymą, tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą tarpusavio pareigas ir teises, globos/rūpybos, įvaikinimo ir kitus civilinius teisinius santykius.
Socialinę paramą mokiniams reguliuojantis įstatymas	Numato paramos mokinio reikmėms įsigyti skyrimą ir sąlygas, mokinių nemokamą maitinimą.
Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas	Reguliuoja vaikų įdarbinimą, galimybių dirbti konkretų darbą nustatymą, sveikatos patikrinimą.
Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas	Užtikrina vaiko apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje.
Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas Lietuvos Respublikos patentų įstatymas	Nustato autoriaus (vaiko) teisių į kūrinis apsaugą ir įgyvendinimą, teisę į išradimų apsaugą.
Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas ir kiti teisės aktai	Nustato minimalios ir vidutinės vaiko priežiūros priemonių sistemą
Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, Socialinių paslaugų įstatymas, kiti paslaugų ir pagalbos teikimą vaikui reglamentuojantys įstatymai bei teisės aktai.	Reglamentuoja teikimą paslaugų ir pagalbos vaikui nukentėjusiam nuo nusikalstamos veikos.

Hipotetinis klausimas: ar pritarti įstatymui, kuris teigia, kad asmuo nesulaukęs 18 metų laikomas vaiku, kai užsienyje atlikti tyrimai rodo, jog paauglystės laikotarpis tęsiasi iki 24 metų dėl tokių priežasčių, kaip užsitęsęs ugdymas ar šeimos kūrimo atidėjimas (S. M. Sawyer et al., 2018). Jau žinome, jog žmogaus pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių vadinamas paauglyste (D. G. Myers, 2000, Patton et al., 2016, van Defoe et al., 2022, Sawyer et al., 2018). Šis laikotarpis prasideda su nuo lytinės brandos pradžios ir tęsiasi iki savarankiško gyvenimo pradžios. Susidūrimas su netinkamo elgesio rizika yra gana dažnas paauglio gyvenime

ir tam nemažą įtaką gali daryti aplinka kuri jį supa, todėl dirbant su paaugliu reikia įvertinti ne tik jo asmenybę, bet ir jo ryšį su aplinka (L.Wang et al., 2018).

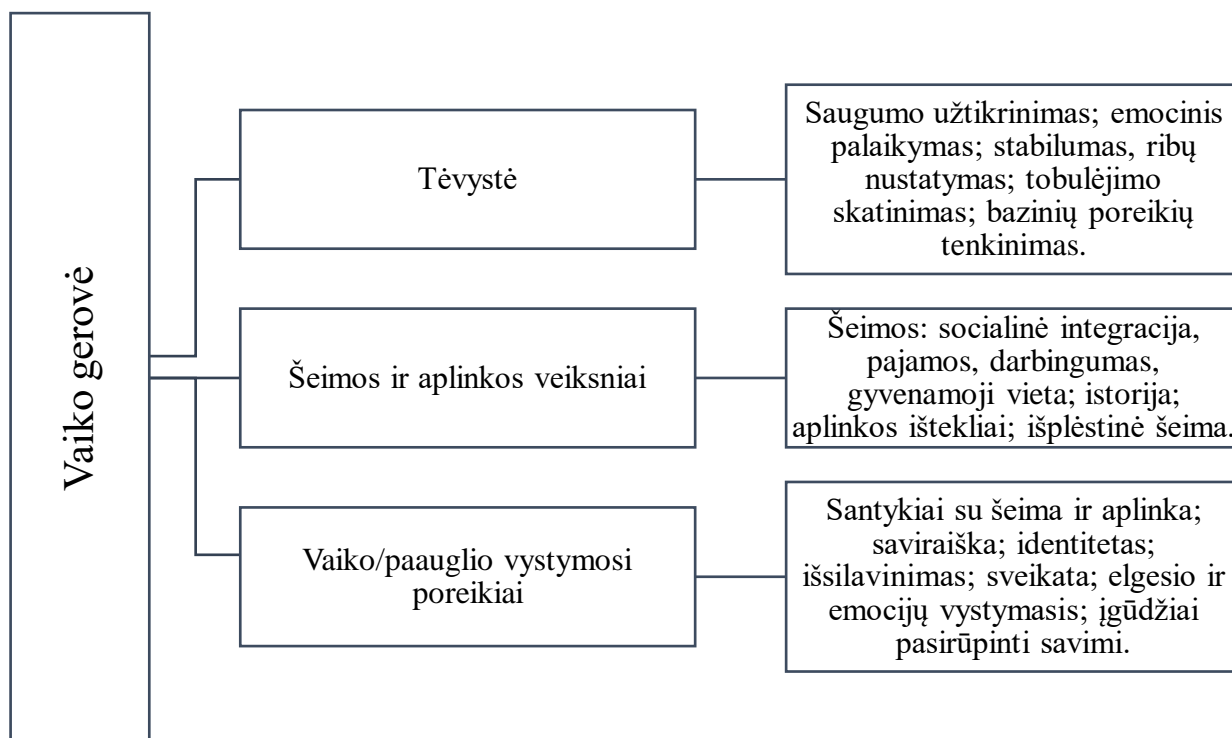
Pasak Gvaldaitės, Švedaitės (2005) paaugliai socialinio darbo klientais tampa dėl šių priežasčių:

- Nedarbo ir skurdo šeimoje;
- Tėvų negebėjimo suprasti paauglio vaiko poreikių;
- Asmeninių gebėjimų trūkumo susidūrus su probleminėmis situacijomis ir jas įveikiant;
- Žinių trūkumo;
- Asmeninių poreikių ir aplinkos neatitikimo;
- Alkoholio vartojimo problemų ir smurto šeimoje;
- Paauglių polinkio į savižudybes ir nusikalstamumą;
- Mokyklos nelankymo, vaktavimo, girtavimo, prostitucijos.

Dalį aukščiau paminėtų autorių teiginius patvirtina Jautakytės (2018) atlikto tyrimo metu gauti rezultatai, kurie atskleidė, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramą ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizę. Tam įtaką daro konfliktiški santykiai šeimoje, smurtas bei skurdas, alkoholio vartojimas šeimoje, gyvenimas su patėviu. Tyrimo dalyvių taip pat buvo paminėtos tokios priežastys kaip vagystė bei artimo žmogaus netektis. Neigiamus vidinius paauglio išgyvenimus kelia tokie reiškiniai kaip vienišumas, liūdesys, pyktis, baimė, o jiems įveikti paaugliai naudoja skirtingas strategijas. Vieni renkasi tai išgyventi pasyviai uždarius savyje, slopinti neigiamus jausmus kiti tuo tarpu kaip atsaką pasirenka savęs žalojimo strategijas tokias kaip alkoholio ar narkotikų vartojimas, rūkymas. Pasak Bukšnytės- Marmienės, Malinauskienės (2014) su paauglių psichologine gerove neigiamai arba teigiamai yra susiję tėvų ir vaikų santykiai. Dar daugiau, daugybė tyrimų rodo, kad šeimos klimatas turi tvirtą ryšį su paauglių gerove (Phillips, 2012, Povedano et al., 2011, Lyons et al., 2016), elgesiu (Schnettler et al., 2018, Crede et al., 2015), socialiniu, fiziniu, emociniu ir intelektualiniu vystymusi bei su jų savęs suvokimo koncepcija (Alvarez et al., 2015). Labiau savimi pasitikintys, emociškai stabilesni ir savarankiškesni yra tie paaugliai, kurie turi artimus santykius su tėvais ir geba kartu konstruktyviai spręsti kylančius konfliktus. Žinant, jog paaugliai patiria didesnę emocinę intensyvumą, palyginti su vaikais ir suaugusiaisiais (Bailen et al. 2019), o neigiamos emocijos, tokios kaip nerimas ir pyktis, turi tendenciją didėti nuo ankstyvosios iki vidurinėsios paauglystės (Maciejewski et al. 2017), tampa aišku, kodėl paaugliai, kurie šeimose jaučiasi per daug globojami, kontroliuojami ar patiria disciplinos trūkumą labiau pasižymi nekonstruktyviu problemų sprendimu ir aukštesniais delinkventinio elgesio įverčiais (Bukšnytė-

Marmienė, Malinauskienė, 2014). Kaip teigia Karaman (2013) analizuojant paauglių delinkventinio elgesio priežastis atsiskleidžia, kad pagrindinės yra susijusios su šeimos kontekstu ir savęs vertinimu. Jog šeima daro didelę įtaką paauglio vystymuisi teigia ir Dapkevičienė (2011). Autorė teigia, kad paauglio pyktį, agresiją, irzlumą dažnai lemia blogi santykiai su šeimos nariais, o šeimos mikroklimatas ir pačių tėvų tarpusavio santykiai paauglio vystymuisi yra labai svarbūs faktoriai.

Kaip nurodo Vaiko teisių konvencija (1989) kiekvienas vaikas turi teisę sveikai vystytis ir gyventi, o tėvai arba teisėti globėjai turi užtikrinti vaiku vardą, saugią aplinką, sveiką augimą ir teisę į gyvenimą. Matome, kad ir šiame dokumente kalbant apie vaikus nėra išskiriama paauglio sąvoka, o nurodoma, kad vaiku yra laikomas asmuo neturintis 18 metų. Pasak Ben-Arieh (2010) atsakomybė tenka už vaiko poreikių užtikrinimą tiek šeimai, tiek vaiką supančiai aplinkai. Vaiko gyvenime dalyvauja šeima, bendruomenė, sveikatos priežiūros bei ugdymo įstaigos, todėl svarbu ne tik laiku pastebėti pagalbos poreikį patekus į riziką, bet ir suteikti reikiamą pagalbą. Tačiau norint suteikti reikiamą pagalbą krizėje reikia įvertinti vaiko poreikius. Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose vaiko poreikiai nėra plačiai apibrėžiami, tačiau kaip teigia London Safeguarding Children Board (2016) yra 3 pagrindiniai vertinimo kriterijai iš kurių sudaryta vaiko gerovės sistema (3 pav.). Remiantis pavaizduota vaiko apsaugos ir gerovės vertinimo sistema galima matyti kokius poreikius reikia patenkinti, kad vaikas galėtų sveikai vystyti bei augti.

3 pav. Vaiko apsaugos ir gerovės vertinimo sistema

Šaltinis. Sudaryta autorės pagal London Safeguarding Children Board (2016)

Kaip matome vaiko gerovė priklauso nuo tėvystės gebėjimų, šeimos ir aplinkos veiksnių bei jo paties vystymosi poreikių. Visi paminėti faktoriai yra skirstomi į atskiras kategorijas. Tam, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė reikalingi tėvystės gebėjimai tokie kaip:

- Saugumo užtikrinimas kuris apima apsaugą nuo pavojaus tiek namų aplinkoje, tiek už jos ribų;
- Emocinis palaikymas kuris sukuriama teigiamai vertinant vaiką ir per tinkamą fizinį kontaktą;
- Stabilumas užtikrinantis aplinką kurioje yra svarbūs ir atliepiami visų šeimos narių poreikiai;
- Ribų nustatymas svarbus norint įgalinti vaiką valdyti elgesį bei emocijas rodant tinkamą modelį bei sąveiką tarp jų. Tėvų užduotis nurodyti visuomenėje priimtina elgesį, moralines vertybes tam, kad vaikai gebėtų sukonstruoti tinkamą asmeninį požiūrį į ribas kuriomis remsis ateityje;

- Tobulėjimo skatinimas svarbus vaiko intelekto vystymui per komunikavimą ir bendravimą;
- Baziniai poreikiai kurie susideda iš tinkamo būsto, maisto, aprangos aprūpinimo, medicininės priežiūros.

Tam, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė labai svarbūs šeimos ir aplinkos veiksniai, tokie kaip:

- Šeimos socialinė integracija. Kiek šeima atvira bendruomenei ir visuomenei, kokie yra draugai ir socialinis tinklas;
- Šeimos pajamos nuo kurių priklauso ar šeimos funkcionavimas yra veikiamas finansinių sunkumų kurie darytų įtaką vaikui.
- Šeimos darbingumas kuris formuoja vaiko supratimą stebint šeimos narių atsinešimą ir požiūrį į darbą;
- Šeimos gyvenamąją vietą atkreipiamas dėmesys į jos tinkamumą, bendrus patogumus kurie vaiko vystymuisi gali daryti įtaką;
- Šeimos istorija apima tėvų patirtis vaikystėje ir psichosocialinius veiksnius;
- Šeimos aplinkos ištekliams atkreipiamas dėmesys į įvairių paslaugų prieinamumą;
- Išplėstinė šeima apima tuos asmenis kurie laikomi šeimos nariais ir su kuriais yra leidžiamas laikas.

Vaiko gerovės užtikrinimui svarbūs jo paties sveikam vystymuisi reikalingi poreikiai, tokie kaip:

- Santykiai su šeima ir aplinka. Kokybiški ir stabilūs santykiai su šeimos nariais;
- Saviraiška apima vaiko/paauglio supratimą apie išvaizdą, elgesį, kultūros ir lyties suvokimą;
- Identitetas apima norą būti pripažintam ir priklausyti: šeimai, bendraamžių grupei, supančiai aplinkai, kultūrinėms grupėms;
- Išsilavinimas apima besivystančius nuo gimimo vaiko kognityvinio mąstymo raidos aspektus;
- Sveikata apima psichinę ir fizinę gerovę, t.y. vystymąsi ir augimą;
- Elgesio ir emocijų vystymasis apima šeimos tinkamą reagavimą į jausmus kuriuos reiškia vaikas, aplinkos reakcijas į emocijas, streso įveikimą, charakterio savybes, prisitaikymą prie pokyčių;
- Savęs pasirūpinimo įgūdžiai apima tėvų dėmesio skyrimą savarankiškumo ugdymui, vaiko kompetencijas siekiant nepriklausomumo.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu buvo patvirtintas Vaiko gerovės 2022-2023 veiksmų planas, kurio tikslas užtikrinti vaiko teisėtus interesus ir teises įgyvendinant priemones kurios yra skirtos vaiko gerovei. Planuojama didžiąją dalį dėmesio skirti ypač pažeidžiamiems vaikams didinant visuomenės informuotumą ir sąmoningumą klausimais susijusiais su vaiko teisėmis. Planuojamas priemonių plėtojimas, tam, kad būtų stiprinamos šeimos ir užtikrinama ugdomą skatinanti ir saugi aplinka, kad tėvai ar globėjai/rūpintojai turėtų tinkamas sąlygas padėti vaikams harmoningai ir visapusiškai vystytis ir paruoštų juos savarankiškam gyvenimui (Vaiko gerovės 2022-2023 veiksmų planas, 2022). Vaiko poreikius atpažinti ir atliepti yra labai svarbu tam, kad būtų užtikrinamas tinkamas vystymasis ir atvertos galimybės tobulėjimui. Didelę įtaką daro aplinka nuo kurios atitinkamo ir teisingo reagavimo į kylančias problemas ir klausimus priklauso kaip jaunuolis lavins savo elgesį, emocijas, supratimą apie procesus kurie vyksta visuomenėje.

Apibendrintai galima teigti, kad teisėtais vaiko atstovais remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais gali būti ne tik tėvai, bet ir įtėviai įvaikinimo atveju, rūpintojai ar globėjai kai nustatoma rūpyba ar globa arba valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija. Vaiko teises užtikrina įvairūs įstatymai ir teisės aktai. Šio magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo metu buvo tirti tik tėvai, neįtraukiant į tyrimą įtėvių, rūpintojų, globėjų, vaiko teisių apsaugos institucijos. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramas ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizes. Tam įtaką daro konfliktiški santykiai šeimoje, smurtas bei skurdas, alkoholio vartojimas šeimoje, gyvenimas su patėviu. Tai dar kartą patvirtina aukščiau minėtus tyrimo metu gautus rezultatus, kad ankstyvoji gyvenimo patirtis, įskaitant socialinę riziką ir nepalankias sąlygas, mažina lytinio brendimo amžių. Tėvų ir vaikų santykiai daro didelę įtaką paauglių psichologinei gerovei, gali veikti tiek teigiamai, tiek neigiamai, tačiau svarbu paminėti, kad paauglio gerovė priklauso ne tik nuo tėvystės gebėjimų, bet ir nuo šeimos bei aplinkos veiksnių, bei paties vaiko vystymosi poreikių.

2. VALSTYBINIŲ IR NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VAIDMUO TEIKIANT SOCIALINĘ PAGALBĄ ŠEIMOMS IŠGYVENANČIOMS SUNKUMUS, KURIOSE AUGA SUNKUMUS PATIRIANTYS PAAUGLIAI

2.1. Atvejo vadybos taikymas socialiniame darbe sunkumus patiriančiai šeimai

Šeima, kuri dėl tam tikrų ekonominių, socialinių, sveikatos, psichologinių ar kitų problemų išgyvena sudėtinga gyvenimo tarpinį Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008) įvardijama kaip krizę išgyvenanti šeima. Tai gali būti šeima kuri skiriasi, kurios vienas ar abu tėvai laikinai gyvena užsienyje, o jų vaikai likę gimtinėje, šeima patyrusi smurtą ar netektį, slauganti ligonį ar susidurianti su kitomis problemomis. Socialiniai darbuotojai teikia šeimoms socialinių įgūdžių ugdymo ir paramos paslaugas. Šeimos informuojamos ir konsultuojamos socialinės paramos klausimais, šeimoms padedama konstruktyviai spręsti problemas, tobulinti tėvystės įgūdžius. Daug dėmesio skiriama šeimos gaunamos finansinės paramos panaudojimo priežiūrai, šeimų, kurių vaikai apgyvendinti vaikų globos namuose, lankymui (Šalkauskienė, 2019). Apskritai, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2023) pažymi, jog socialinės srities darbuotojai:

<...> dirba su negalią turinčiais žmonėmis, senoliais, socialinę riziką patiriančiomis šeimomis ar įvairių priklausomybių turinčiais gyventojais ir kitais žmonėmis, patekusiais į sudėtingas gyvenimiškas situacijas.

Čia svarbu atkreipti dėmesį į sąvoką „socialinės rizikos šeima“. Siekiant pagerinti socialinio darbo su šeimomis kokybę ir pažeidžiamų šeimų situaciją bei sumažinti stigmatizaciją, buvo atlikti keli pakeitimai. Pirma, nuo 2018 m. liepos 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo pakeitimui, atsisakoma „socialinės rizikos šeimų“ apibrėžimo, tačiau paliekama atskira sąvoka „socialinė rizika“, kuri apibūdinama tam tikrais veiksniais ir aplinkybėmis, dėl kurių asmuo (šeima) gali patirti socialinę atskirtį. Taigi, nors „socialinės rizikos šeima“ sąvokos nebėra, tačiau ir aiškaus įvardijimo kaip turėtų būti vadinama šeima susidurianti su sunkumais taip pat nėra. Vis tik, kyla klausimas, jei 2018 m. liepos 1 d. buvo įgyvendinti pakeitimai ir nutarta nevertoti „socialinės rizikos šeima“ apibrėžties, kodėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pagrindiniame elektroniniame puslapyje (https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos-ir-socialinis-darbas/kas-yra-socialinis-darbas?lang=lt#Kas_%20darbas) 2023 metais tebėra vartojama „socialinės rizikos šeima“ sąvoka?

Antrasis socialinio darbo su šeimomis pokytis Lietuvoje – atvejo vadyba. Atvejo vadybininko pareigos – viena iš vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos naujovių, siekiant stiprinti paramą šeimoms ir vaikams bei daugiau dėmesio skirti prevencijai, plečiant bendruomenines paslaugas. Įsakymas „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2018 m.) nurodo šias pagrindines atvejo vadybininkų funkcijas:

- formuoti ir stiprinti šeimos narių įgūdžius ir motyvaciją naudotis esama pagalbos sistema, savarankiškai spręsti kylančias problemas;
- vertinti šeimos poreikius pagalbai ir numatyti galimus pagalbos šeimai būdus bei telkti pagalbos teikėjus planuojant ir teikiant pagalbą vaikui ir jo šeimai;
- organizuoti atvejo nagrinėjimo posėdžius, planuoti pagalbą šeimai, kartu su šeima bei atvejo vadybos procese dalyvaujančiais asmenimis sudarant ir įgyvendinant pagalbos planą;
- koordinuoti pagalbos plano įgyvendinimą ir socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, veiklą, telkiant komandą, reguliariai organizuojant bendrus pasitarimus, esant poreikiui, teikiant jiems metodinę pagalbą ir kt.;
- inicijuoti socialinį darbą su šeimos socialine aplinka tam, kad šeima galėtų sėkmingiau integruotis visuomenėje, pagal poreikį koordinuoti prevencinę pagalbą, pasitelkiant šeimos socialinę aplinką, bendruomenę, socialinius darbuotojus ir kitus pagalbos teikėjus renkant ir analizuojant informaciją apie pagalbos teikėjus vietos bendruomenėje;
- dalyvauti kuriant bei plėtojant pagalbos vaikams ir šeimoms paslaugų sistemą seniūnijoje ir (ar) savivaldybėje;
- bendradarbiauti su valstybės ir (ar) savivaldybių institucijomis, įstaigomis, kitomis organizacijomis;
- teikti siūlymus savivaldybės tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriui dėl pagalbos vaikams ir šeimoms paslaugų poreikio užtikrinimo savivaldybėje.

Atvejo vadyba yra vienas iš socialinio darbo metodų, kuris vystosi sparčiausiai, kurią taikant šeimoms ar pavieniams asmenims siekiami teigiami pokyčiai socialinės gerovės srityje. Atvejo vadyba apjungia socialinių paslaugų teikimą su specifiniais ir individualiais kliento poreikiais, jų tenkinimu. Metodas siejamas su individualizuota socialine parama šeimai ir asmeniui, kuomet skirtingų sričių specialistai parinkdami konkrečius, labiausiai tinkančius metodus šeimai, padeda gauti būtinas socialines ir kitas reikiamas paslaugas (Vourlekis, 2017). Australijos socialinių darbuotojų asociacija (2015) atvejo vadybą įvardija kaip vieną iš būdų teikti paslaugas, kurio metu įvertinęs kliento ar/ir jo šeimos poreikius, atvejo vadybininkas koordinuoja, organizuoja paslaugas, kurios yra teikiamos bei stebi, kad kliento kompleksiniai poreikiai būtų patenkinti Pasak Štaro, Vedlūgos (2014) atvejo vadyba yra procesas kuris grindžiamas tarpinstituciniu bendradarbiavimu, vertinami kliento poreikiai, tarpininkaujant specialistams

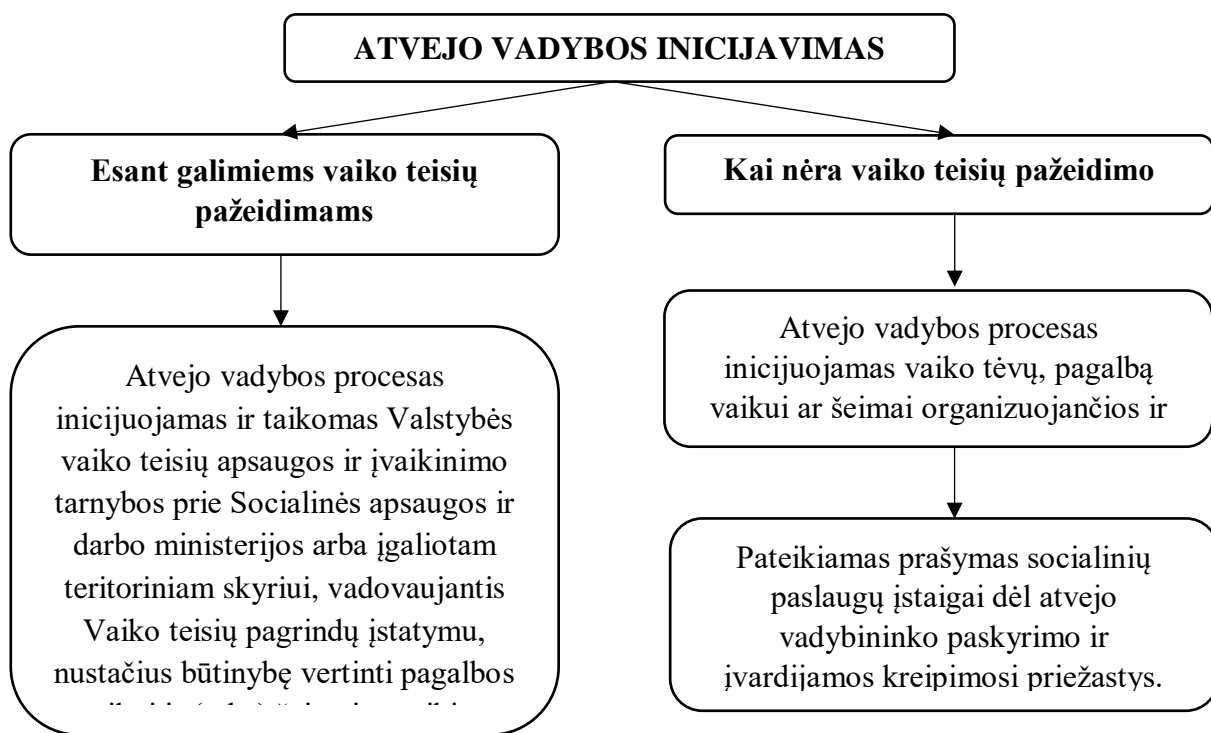

atrandami geriausi pasirinkimai ir numatomos konkrečių paslaugų teikimas. Kaip teigia autoriai atvejo vadyba taikoma ne vienoje disciplinoje, tačiau dažniausiai socialinio darbo ir psichikos sveikatos srityse. Germanavičius, Čiurinskas (2002) teigia, kad šis metodas remiasi koordinaciniu požiūriu į paslaugų teikimą ir individualiu požiūriu į atskiro kliento situaciją. Kaip teigiama NSW (2019) pasitelkiant atvejo vadybą ir integruotą bei suderintą paslaugų teikimą, reikia spręsti vaikų ir jaunuolių kurie yra pažeidžiami sunkumus. Kalbama ir apie tai, kad iš vien dirbtų organizacijos kurios teikia paramą, nes nepatenkinti daugialypiai poreikiai kyla iš gerovės bei saugumo nebuvimo šeimoje, o siekiant gerovės vaikui ar šeimai patenkinti juos yra būtina.

Pasak Raupienės, Kavaliauskienės (2019) 2018m. siekiant vykdyti reikšmingus pokyčius Lietuvoje, įsigaliojo Vaiko teisių pagrindų įstatymo ir Civilinio kodekso pakeitimai. Vaiko priežiūros ir globos formos apibrėžtos naujai, detalizuota vaiko paėmimo iš šeimos tvarka, pradėtos taikyti kompleksinės ir prevencinės pagalbos šeimai paslaugos. Teisės aktų pokyčių tikslas sukurti tokią sistemą, kuri leistų efektyviai ir operatyviai reaguoti į vaikų nepriežiūros atvejus, smurtą prieš vaikus, krizines situacijas patiriančioms šeimoms užtikrinti, kad su jomis bus dirbama kompleksiskai ir kryptingai. Taip pat didelis dėmesys skiriamas ankstyvajai šeimos krizės prevencijai. Jau paminėtame Vaiko teisių pagrindų įstatyme kuris įsigaliojo 2018m. atvejo vadyba nurodyta kaip kompleksinės pagalbos priemonė šeimai ir vaikui. Įstatyme remiamasi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Vaiko teisių deklaracijos nuostatomis. Siekiama užtikrinti vaiko laisvių ir būtinų teisių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, nustatyti pagrindus organizuojant pagalbą šeimai ir vaikui, ugdyti tėvų ar kitų teisėtų atstovų gebėjimus ir galimybes rūpinantis vaiku ir tenkinant jo interesus. Buvo parengti ir kiti poįstatyminiai teisės aktai tokie kaip: Atvejo vadybos tvarkos aprašas, Mobilųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašas, Grėsmės vaikui lygių kriterijų ir grėsmės vaikui lygio nustatymo tvarkos aprašas, Pranešimų apie galimus vaiko teisių pažeidimus registravimo, informavimo ir nagrinėjimo tvarka. Į paslaugų ir pagalbos šeimai procesą įtraukiama mobilioje komanda sudaryta iš socialinio darbuotojo, psichologo ir priklausomybių ligų specialisto tada, kai yra nustatomas antrasis grėsmės vaikui lygis. Atvejo vadybininko užduotis kartu su kitais dalyvaujančiais specialistais sudaryti efektyviausią pagalbos planą šeimos esamai situacijai spręsti. Tačiau 2018m. įsigaliojusi įstatymo redakcija bei poįstatyminiai aktai buvo neigiamai vertinami visuomenės bei organizacijų kurios atstovauja šeimų ir vaikų interesus, todėl nuo 2020m. sausio 1d. įsigaliojo nauji Vaiko teisių pagrindų įstatymo pakeitimai reglamentuojantys vaiko paėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos sąlygas, buvo integruotas proporcingumo principas, kuris apibrėžė, kad intervencija galima tik esant būtinybei. Grėsmės lygio vaikui nustatymą pakeitė pagalbos vaikui ir šeimai vertinimas, siekiant, kad pagalba visų pirma būtų teikiama šeimoje įtraukiant mobilios komandos specialistus bei atvejo vadybininkus (Aiškinamasis raštas dėl

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-643 įstatymo projekto, 2018).

Lietuvoje atvejo vadyba inicijuojama ir taikoma vadovaujantis Atvejo vadybos tvarkos aprašu (2018) kurio pakeitimai įsigaliojo 2019 m. gruodžio 30d. Atvejo vadybos tvarkos aprašas nustato vaiko ir teisėto jo atstovo ar asmens vykdančio laikinąją priežiūrą, atvejo vadybos inicijavimą, taikymą bei nagrinėjimą, pagalbos vaikui ir (arba) šeimai poreikių vertinimą, kompleksinio pagalbos plano sudarymą ir įgyvendinimą, šeimos stebėjimą, pagalbos plano peržiūrą, proceso užbaigimo ir atvejo vadybos koordinavimo savivaldybėje tvarką. Atvejo vadyba inicijuojama vadovaujantis minėto aprašo II skyriaus 4 punktu arba IV skyriaus 23 punktu, pavaizduota 4 paveiksle.

4 pav. Atvejo vadybos inicijavimas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos Atvejo vadybos tvarkos aprašas, 2018

Kaip teigia Banaszak (2018) veikianti socialinės apsaugos sistema, sukurta iš trijų elementų: socialinio draudimo, socialinių nuostatų ir socialinės pagalbos, ir tai turi suteikti žmonėms socialinio saugumo pojūtį. Pasak autoriaus apsauga nuo ekonominių bei socialinių problemų sukeliančių įvairias socialines rizikas, kurios trukdo savarankiškai pasirūpinti asmeniniais ar šeimos poreikiais, galėtų būti apibrėžiama socialine sauga. Pasak Kadrinos,

Zavodovos (2019), socialinė pagalba turi būti nukreipta konkrečioms šeimoms, kurios dėl įvairių priežasčių patiria socialinių, ekonominių, psichologinių sunkumų, trukdančių normaliam šeimos funkcionavimui.

Apibendrintai galima teigti, kad krizę išgyvenančia šeima galima vadinti šeimą kuri dėl tam tikrų socialinių, ekonominių, sveikatos, psichologinių ar kitų problemų išgyvena sudėtinga gyvenimo tarpsnį. 2018 m. buvo atsisakyta iki tol plačiai vartoto apibrėžimo „socialinės rizikos šeima“ siekiant sumažinti stigmatizaciją, pažeidžiamų šeimų situaciją bei siekiant pagerinti socialinio darbo su šeimomis kokybę. Kitas socialinio darbo su šeimomis pokytis Lietuvoje – atvejo vadyba. Atvejo vadybininko pareigos – viena iš vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos naujovių, siekiant stiprinti paramą šeimoms ir vaikams bei daugiau dėmesio skirti prevencijai, plečiant bendruomenines paslaugas. Atvejo vadybininkas atlieka daug svarbių funkcijų pagalbos šeimai procese, tačiau viena pagrindinių yra kartu su kitais dalyvaujančiais specialistais sudaryti efektyviausią pagalbos planą šeimos esamai situacijai spręsti. Atvejo vadyba apjungia individualius kliento poreikius su įvairiomis teikiamomis socialinėmis paslaugomis, kurios yra tinkamiausios bei efektyviausios taikant būtiną ir saikingą intervenciją.

2.2. Socialinio darbuotojo funkcijos ir vaidmuo pagalbos šeimai procese

Lietuvoje socialinio darbo su šeima praktika daugiausia vyksta klientų namuose (Motiečienė et al., 2018). Teikiant socialines paslaugas šeimoms, taikomas namų modelis. Šis modelis turi savo privalumų ir trūkumų. Trotter (2015) pabrėžė, kad kai kuriais atvejais šeimos gali atvykti į konsultacijas pas socialinį darbuotoją, tačiau jos jaučiasi saugiau savo namuose. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme (2006) teigiama, jog šeimos socialiniai darbuotojai savo kasdienėje praktikoje veikia įvairiose visuomenės struktūrinėse sistemose, pavyzdžiui, šeimos sistemose, organizacinėse sistemose ir politinėse sistemose. Tai reiškia, kad socialinis darbuotojas yra skirtingų galios srautų ir lūkesčių, kurie turi įtakos socialinio darbuotojo vaidmeniui valdant šeimų pagalbos ir paramos poreikius, centre.

Daugelis socialinių darbuotojų dirba valstybės tarnyboje ir atlieka funkcijas, kurias apibrėžia įstatymai ir vyriausybės reglamentai (Beckett, Horner, 2016). Autoriai pastebi, jog kartais klientai neatpažįsta, kokias funkcijas atlieka socialinis darbuotojas, todėl klientas gali nebesuprasti, kas ir kodėl vyksta. Socialinio darbuotojo vaidmenis galima suskirstyti į tris grupes

ir iškelti prielaidą, kad socialinis darbuotojas yra pagrindinis tarp visų pagalbos šeimai procese dalyvaujančių specialistų ir atlieka svarbiausias funkcijas (žiūrėti 5 paveikslą):

- advokatavimo;
- tiesioginio pokyčių agento;
- vadovo.

Advokatavimo vaidmuo	Tiesioginio pokyčių agento vaidmuo	Vadovo vaidmuo
<ul style="list-style-type: none"> • Tiesioginis advokatas • Netiesioginis advokatas 	<ul style="list-style-type: none"> • Patarėjas • Mediatorius • Ugdytojas • Katalizatorius 	<ul style="list-style-type: none"> • Sargybinis • Priežiūros vadovas • Atsakomybės turėtojas • Kontrolierius • Koordinatorius • Paslaugų kūrėjas

5 pav. Socialinio darbuotojo vaidmenys

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Beckett, Horner (2016, p.33)

Socialinio darbuotojo kaip advokato vaidmuo reikalauja tiesioginio dialogo tarp specialistų ir klientų. Veikdamas kaip advokatas, socialinis darbuotojas stiprina įvairių socialinėmis paslaugomis besinaudojančių žmonių gebėjimus ir taip suteikia jiems galimybę gyventi savarankiškai (Beckett, Horner, 2016; Uhnakova, 2017). Tai yra profesinis vaidmuo, kurį atlieka vaidmenų darbuotojai, atstovaujantys tiems, kuriems reikia paslaugų, nesvarbu, ar tai būtų individas, grupė ar bendruomenė, siekdami įgyvendinti savo teises (Parker, 2020). Advokatavimas reikalingas tada, kai paslaugų vartotojai negali patys sau atstovauti, turi mažiau kontrolės ir galios, kad gautų jiems palankų sprendimą (Scourfield, 2021). Advokatavimas gali būti vykdomas dviem skirtingais būdais, tačiau pagrindinė šio vaidmens misija - suteikti šeimai galimybę ginti savo gyvenimą, šeimos narius, nuomonę ir teises. Socialinis darbuotojas, atliekantis tiesioginio advokato funkcijas, kalba kliento vardu, o netiesioginis advokatas stengiasi įgalinti klientą ginti save savo vardu (Scourfield, 2021; Motiečienė et al., 2018).

Tiesioginio pokyčių agentų vaidmenys bene labiausiai atspindi socialinio darbo tikslą, kai pokytis yra esminis ir pagrindinis tiesioginio socialinio darbo praktikos tikslas. Jį gali sudaryti

įvairūs tikslai, pavyzdžiui, mokymas siekiant įgyti naujų įgūdžių arba tarpininkavimas tarp šeimų. Socialinis darbuotojas kaip tarpininkas gali naudoti įvairius metodus ir būdus, pavyzdžiui, grupinį ar bendruomeninį socialinį darbą. Šeimos tarpininkavimas atliekamas, kai kyla šeimos ginčas, o tarpininkas padeda jiems susitarti (Riveros et al., 2019; Budeva, 2021). Socialinis darbuotojas tarpininkas siūlo būdą išspręsti šeimos ginčą, suteikiant jiems pirmenybę. Be to, socialinio darbo tarpininkai dirba su vaikais ir jaunimu, kurie yra pažeidžiami, pavyzdžiui, gatvės vaikai, kurie neturi prieigos prie socialinių paslaugų. Todėl jų vaidmuo yra atstovauti jiems įvairiose institucijose, kad jie turėtų geresnį gyvenimą (Mareva, 2018)

Socialinis darbuotojas, kaip katalizatorius, gali naudoti įvairius metodus ir požiūrius, pavyzdžiui, grupinį ar bendruomeninį socialinį darbą. Kaip patarėjas, vykdo konsultacijas per dviejų ar daugiau žmonių sąveikos procesą, siekiant padėti klientams priimti sprendimus proceso metu (Richter et al., 2021). Jie taip pat konsultuoja šeimas, kurios nori kurti ryšį su savo vaikais, siekiant jų gerovės. Konsultavimas taip pat taikomas poroms ir šeimoms, kurių jaunuoliai pasižymi neigiamu elgesiu, pavyzdžiui, izoliacija, pykčiu, agresija, jaučiasi pasimetę ir turi priklausomybių.

Kalbant apie mediatoriaus vaidmenį, tai gali būti apibrėžta kaip procesą, skirtą spręsti problemas, kylančias dėl neišspręstų konfliktų, siekiant sudaryti sąlygas dalyviams ar šalims susitarti, ieškant sprendimo (Budeva, 2021). Be to, reikėtų pabrėžti, kad dažnai socialiniai darbuotojai neatlieka tik vieno vaidmens: jie tuo pat metu gali atlikti patarėjo, mediatoriaus ar ugdytojas vaidmenis (Motiečienė et al., 2018).

Vadovo vaidmuo susijęs su išoriniais ištekliais, pavyzdžiui, materialiniais ištekliais, teisiniais įgaliojimais ar kitų teikiamomis paslaugomis, o ne su tiesioginiu bendravimu su klientu. Socialiniai darbuotojai gali būti laikomi viešųjų išteklių sargybiniais. Beckett , Horner (2016) teigia, kad vadovo vaidmuo taip pat gali būti įvardijamas kaip netiesioginių pokyčių agento vaidmuo.

Pagrindinis sargybinio vaidmuo- nustatyti, ar galima gauti išteklius. Lietuvos kontekste kaip pavyzdį galima pateikti socialinę pašalpą, kuri gali būti gaunama pinigais ir pinigų kortelė su ribotais ištekliais tam, ką šeima gali nusipirkti (maistą, drabužius, avalynę, vaistus, mokėti už išorines paslaugas, pavyzdžiui, vaikų darželį, šildymą, elektrą ir kitus būtiniausius dalykus, bet ne alkoholią, tabaką ar loterijos bilietus). Taip yra, jei šeimos socialinis darbuotojas mato, kad šeima turi finansinių išteklių panaudojimo problemų (Motiečienė et al., 2018).

Atsakomybės turėtojas - tai vaidmuo, kai tėvai prašo socialinio darbuotojo būti kartu su jais oficialiame susitikime su kitais specialistais. Daugeliu atvejų tai yra buvimas kartu su klientu per šeimos atvejo peržiūrą su vaiko teisių specialistu.

Kontrolierius - tai yra elgesio ribų tvarkymas ir primetimas, siekiant apsaugoti tėvus ir vaikus nuo žalos sau ar kitiems. Makrolygmeniu žiniasklaida ir politikai dažnai per šio vaidmens prizmę diskutuoja apie šeimos socialinius darbuotojus Lietuvos kontekste. Dažniausiai socialinėje darbo diskurse apie socialinio darbo su šeima praktiką, kontrolieriaus vaidmuo yra pagrindinis komponentas to, ką socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis, daro visuomenės požiūriu.

Weinberg (2014) teigia, kad socialinių darbuotojų vaidmenys keičiasi ir priklauso nuo to, kokiama kontekste dirbama. Šiandien socialinio darbo praktikoje vis dažniau pripažįstami tokie vykdomieji vaidmenys, kaip sargybinio, vadovo, atsakomybės turėtojo, kontrolieriaus, koordinatoriaus ir paslaugų kūrėjo, kurie atliekami ne tik šeimos namuose, bet ir platesnėje aplinkoje (Motiečienė et al., 2018). Lūkesčiai Lietuvos visuomenėje yra tokie, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis, turėtų kontroliuoti šeimų gyvenimą, tačiau įstatyme socialinių darbuotojų funkcijos apibrėžtos visiškai kitaip. Šeimos socialiniai darbuotojai dirba su šeimomis ne tam, kad kontroliuotų jų gyvenimą, bet tam, kad padėtų joms spręsti problemas, su kuriomis jos susiduria (Motiečienė et al., 2018). Taigi, Lietuvos Respublikos Atejo vadybos tvarkos apraše (2018) yra numatytos šios pagrindinės socialinio darbuotojo, dirbančio su šeima, funkcijos:

- vadovaujantis žmogiškomis vertybėmis, abipusės pagarbos, tarpusavio bendradarbiavimo principais, planuoti ir teikti socialinę pagalbą šeimoms jų socialinėje aplinkoje, susitinkant su šeima socialinių paslaugų centre ar kitose sutartose vietose, palaikant kontaktą su šeima kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, telefonu;

- dirbti socialinį darbą su vaiku ir šeima, juos konsultuojant (individualiai ir grupėmis), teikiant emocinę bei socialinę pagalbą ir didinant šeimos motyvaciją dalyvauti kompleksinės pagalbos ar prevencinės pagalbos teikimo procese, pozityvios tėvystės mokymuose, šeimos stiprinimo programose, nesmurtinio elgesio mokymo programose, priklausomybės ligų gydymo ir kitose programose;

- teikti šeimai reikalingą informaciją ir žinias, ugdyti tėvystės įgūdžius, socialinius įgūdžius, skatinant glaudesnę šeimos santykį su socialine aplinka, organizuoti šeimų pagalbos sau grupes, kitą prevencinę pagalbą ir kt.;

- tarpininkauti šeimai dėl pagalbos priemonių (pvz., psichologinės pagalbos, psichosocialinės pagalbos krizių centre ar pagalbos šeimai tarnyboje, paslaugų vaikų dienos centre, piniginių socialinės paramos, užimtumo, sveikatos priežiūros, švietimo ir ugdymo, socialinio būsto, specialiųjų pagalbos priemonių, specializuotos pagalbos centrų kompleksiskai teikiamos pagalbos), parengti šeimos narius kreiptis į kitas valstybės ir (ar) savivaldybių institucijas, įstaigas ar organizacijas, kuriose šeima gali gauti pagalbą, nusiųsti ir, esant poreikiui, palydėti į jas;

- bendradarbiauti ir veikti kartu su atvejo vadybininku organizuojant, planuojant ir teikiant pagalbą šeimai, teikti siūlymus atvejo vadybininkui dėl pagalbos šeimai efektyvumo, keistis informacija apie situaciją šeimoje su atvejo vadybininku, informuoti jį apie pokyčius šeimoje;
- teikti siūlymus atvejo vadybininkui dėl pagalbos plano, jame numatytų priemonių vaikui ir jo šeimai, atsižvelgiant į pakitusius šeimos poreikius ir (ar) pakitusią šeimos situaciją, tikslinimo;
- dalyvauti atvejo nagrinėjimo posėdžiuose ir kuriant bei plėtojant pagalbos vaikams ir šeimoms paslaugų sistemą seniūnijoje bei (ar) savivaldybėje.

Stebėtina, kad nors įstatyme akcentuojama, jog parama šeimai yra orientuota į visus jos narius, tačiau nėra itin akcentuojamas darbas su vaikais, jiems siūlomos paslaugos, jų gerovės užtikrinimo būdai. Gali atrodyti, kad vaiko gerovė priklauso nuo bendros gerovės šeimoje, o tiksliau – nuo tėvų gerovės. Dar daugiau, remiantis Šalkauskienės (2019) tyrimu, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai didžiąją dalį savo priežiūros laiko skiria tėvams, o ne vaikams kas patvirtina iškeltą prielaidą.

Apibendrinant galime patvirtinti iškeltą prielaidą, kad socialinis darbuotojas yra pagrindinis tarp visų atvejo vadybos šeimai procese dalyvaujančių pagalbos specialistų ir atlieka svarbias funkcijas bei vaidmenis. Jis yra arčiausiai šeimos, įgyja pasitikėjimą bei įgalina. Veikdamas kaip advokatas, socialinis darbuotojas stiprina įvairių socialinėmis paslaugomis besinaudojančių žmonių gebėjimus ir taip suteikia jiems galimybę gyventi savarankiškai, tuo pačiu nustatydamas ar galima gauti išteklius ir kokie jų yra būtini individualioje situacijoje. Veikdamas kaip tarpininkas jis gali naudoti įvairius metodus ir būdus, pavyzdžiui, grupinį ar bendruomeninį socialinį darbą, konsultuoja šeimas, kurios nori kurti ryšį su savo vaikais, siekiant jų gerovės. Veikdamas kaip mediatorius socialinis darbuotojas padeda spręsti problemas, kylančias dėl neišspręstų konfliktų, siekiant sudaryti sąlygas dalyviams ar šalims susitarti, ieškant sprendimo. Kontrolieriaus vaidmuo yra pagrindinis komponentas to, ką socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis, daro visuomenės požiūriu. Šis vaidmuo yra svarbus tuo, kad jis yra apie elgesio ribų tvarkymą ir primetimą, siekiant apsaugoti tėvus ir vaikus nuo žalos sau ar kitiems. Socialinis darbuotojas būna kartu su klientu per šeimos atvejo peržiūras su vaiko teisių specialistu. Galima teigti, kad socialinių darbuotojų vaidmenys keičiasi ir priklauso nuo to, kokiame kontekste dirbama ir svarbu pabrėžti tai, kad šeimos socialiniai darbuotojai dirba su šeimomis ne tam, kad kontroliuotų jų gyvenimą, bet tam, kad padėtų joms spręsti problemas, su kuriomis jos susiduria.

2.3. Socialinė paslaugos šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai

Socialiniu darbu siekiama pagerinti asmens, grupės (pvz. šeimos) ar bendruomenės kokybę ir gerovę, siekiant išspręsti socialines problemas. Socialiniai darbuotojai turi padėti savo klientams susidoroti su psichologine įtampa ir įvairiapusiais poreikiais bei integruoti juos į visuomenę (Shepherd et al., 2020) neapsiribojant vien tik suaugusiais, bet ir rūpinantis vaikų ir jaunimo gerove, apsauga bei teisėmis. Rūpintis vaikų gerove yra itin svarbu, nes tai užtikrina geresnes gyvenimo sąlygas vaikams ir keičia šeimyninę aplinką, kur to reikia (Julkunen et al., 2013). Vaiko gerovė apima tokias sritis kaip materialinė padėtis, būstas, sveikata, subjektyvi vaiko ir šeimos gerovė, išsilavinimas, tarpusavio santykiai, pilietinis dalyvavimas, saugumas (Eidukevičiūtė et al., 2021). Vaikai ir šeimos, turinčios poreikių, susiduria su įvairiomis problemomis ir kliūtimis, trukdančiomis sveikam vaiko vystymuisi. Todėl valstybės turi sukurti paslaugų sistemas, kurias teiktų socialines paslaugas, kurios būtų lengvai prieinamos, įperkamos ir galėtų patenkinti įvairius poreikius, su ankstyvos intervencijos galimybėmis, ir paslaugomis šeimoms, kurios susiduria su sunkumais.

Socialiniai darbuotojai kasdieniniame darbe patiria didelį spaudimą, ypač vaiko gerovės srityje (Koskinen, 2014), o visame pasaulyje kasdienėje praktikoje susiduria su sudėtingomis šeimos problemomis ir skirtingais socialiniais kontekstais (Oltedal, Nygren, 2019). Šeimų gerovė ir šeimos politika yra glaudžiai susijusios, todėl daro įtaką tam, kaip socialiniai darbuotojai dirba su šeimomis, susiduriančiomis su sudėtingomis situacijomis. Socialiniai darbuotojai užima specifinę padėtį šeimos ir valstybės santykiuose, nes jie turi rūpintis ir vaikais, ir šeimomis (Oltedal, Nygren, 2019). Čia, socialinis darbuotojas, dirbdamas vyriausybėse ar nevyriausybėse organizacijose, padeda šeimai ir nepilnamečiams esantiems nepalankioje padėtyje, tiksliau, teikia socialinę pagalbą per socialines paslaugas. Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo (2006 m.) 3 straipsnį socialinėmis paslaugomis siekiama teikti pagalbą asmeniui (šeimai), kuris dėl savo amžiaus, negalios, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturi, neįgijo arba prarado gebėjimus ir galimybes savarankiškai rūpintis savo asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Socialinės paslaugos asmeniui (šeimai) gali būti teikiamos dėl įvairių priežasčių. Matos ir Sousa (2004) teigimu, įsitraukimas į socialinių paslaugų sistemą vyksta tada, kai šeima ieško pagalbos. Šeima pagalbos kreipiasi savo iniciatyva, kai išmano socialines paslaugas teikiančias organizacijas ir jų teikiamų paslaugų pobūdį. Tačiau, dažnu atveju, šeimos pačios nesikreipia pagalbos iš baimės, stigmatizavimo ir gėdos (Šalkauskienė, 2019; Motiečienė, 2020). Todėl apie

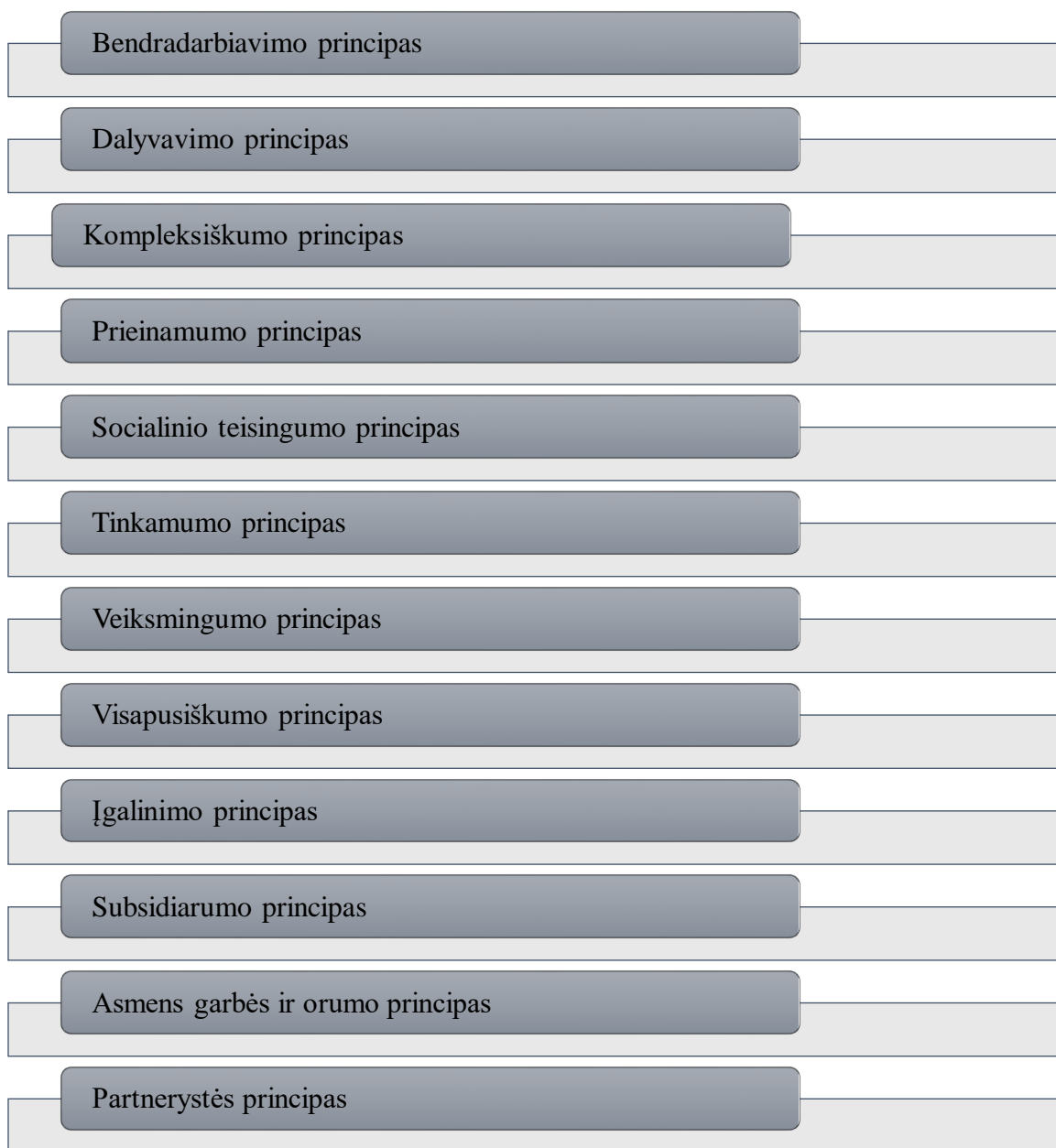
poreikį įsikišti į šeimos gyvenimą socialiniai darbuotojai sužino per tarpinstitucinį bendradarbiavimą ar gavus trečiosios šalies informaciją (tai gali būti giminaičių ar bendruomenės narių pranešimai. Constantinescu et al. (2017) teigia, jog neretai prievarta prieš vaikus ir nepriežiūra yra socialinio darbuotojo intervencijos į šeimą priežastis. Prievartą prieš vaikus galėtume apibrėžti kaip nepriežiūros ar netinkamo elgesio forma, kuri kenkia vaiko orumui ir vystymuisi. Norisi pabrėžti, jog vaikai patiria prievartą ne tik namuose, bet ir mokykloje ar kitoje socialinėje aplinkoje (Johnson, 2018). Tuo tarpu nepriežiūra vadintume nepilnamečio ar mažamečio apleistumą, kuomet nėra patenkinami pagrindiniai poreikiai bei nėra suteikiama reikalinga priežiūra (Constantinescu et al., 2017). Dar daugiau, socialiniai darbuotojai gali įsikišti į šeimos gyvenimą ir tuo atveju, jei nepilnamečiai šeimos vaikai ar globotiniai linkę leisti laiką gatvėje, ypač, kai tai daro neigiamą įtaką mokymuisi ar jų elgesiui, kai vyrauja dažni pabėgimai iš namų, kuomet nepilnamečiai susiduria su priklausomybėmis (alkoholio, narkotikų ir pan.) (Sadraei, Rostam, 2020). Priklausomai nuo asmens (šeimos) situacijos gali skirtis tik socialinės priežiūros intensyvumas, o socialines paslaugas gauti turi teisę kiekvienas asmuo (šeima) nepaisant nuo įsitraukimo į socialinių paslaugų sistemą priežasčių.

Lietuvoje socialinės paslaugos apibrėžiamos Socialinių paslaugų įstatyme (2006), jos skiriamos, valdomos ir teikiamos vadovaujantis socialinių paslaugų teikimo principais su pagrindiniu tikslu – įgalinti asmenį (šeimą) grįžti į visuomeninį gyvenimą ir veikti savarankiškai. Tuo tarpu socialinių paslaugų tipus reglamentuoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo (žiūrėti 2 lentelę).

2 lentelė. Socialinių paslaugų tipai (sudaryta remiantis Socialinių paslaugų katalogo, 4-11 straipsniais, 2006)

Socialinių paslaugų tipai		
Bendrosios socialinės paslaugos	Specialiosios socialinės paslaugos	
	Socialinės priežiūros paslaugos	Socialinės globos paslaugos
<ul style="list-style-type: none"> • Informavimas • Konsultavimas • Tarpininkavimas ir atstovavimas • Maitinimo organizavimas • Aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne • Transporto organizavimas • Sociokultūrinės paslaugos • Asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas • Darbas su jaunimu gatvėje 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagalba į namus • Socialinių įgūdžių ugdytas, palaikymas ir (ar) atkūrimas • Palydėjimo paslauga jaunuoliams • Socialinė priežiūra šeimoms • Apgyvandinimas savarankiško gyvenimo namuose • Socialinė rehabilitacija neįgaliesiems bendruomenėje • Laikinas apnakvindinimas • Intensyvi krizių įveikimo pagalba • Psichosocialinė pagalba 	<ul style="list-style-type: none"> • Dienos socialinė globa • Trumpalaikė socialinė globa • Laikinas atokvėpis (globa) • Ilgalaikė socialinė globa • Pagalba globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams, tėvams ir šeimynų steigėjams, dalyviams ar besirengiantiems jais tapti • Apgyvandinimas apsaugotame būste • Vaikų dienos socialinė priežiūra • Laikinas atokvėpis (socialinė priežiūra)

Prieš aptariant socialinių paslaugų tipus svarbu suprasti socialinių paslaugų teikimo principus, kuriuos Lietuvoje apibrėžia Socialinių paslaugų įstatymas (2006) ketvirtuoju straipsniu (žiūrėti 6 paveikslą).

6 pav. Šeimos funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime

Šaltinis. Sudaryta autorės pagal Socialinių paslaugų įstatymas (2006)

Trumpai apžvelgsime aukščiau išvardintus principus, kad suprasti ką kiekvienas jų reiškia minėtame įstatyme:

1. Bendradarbiavimo- orientuotas į socialinių paslaugų gavėjo, kaip lygiavertčio partnerio, įtraukimą į socialinių paslaugų teikimo procesą.
2. Dalyvavimo- reiškiantis, kad socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir jų atstovais bei žmonių interesus ir teises ginančiomis organizacijomis.
3. Kompleksiškumo- socialinių paslaugų teikimas asmeniui yra derinamas su socialinių paslaugų teikimu šeimai.
4. Prieinamumo- užtikrinama, kad socialinių paslaugų prieinamumas asmeniui (šeimai) būtų kuo arčiau jo gyvenamosios vietos.
5. Socialinio teisingumo- užtikrina galimybę gauti socialinę pagalbą nepriklausomai nuo asmens (šeimoms) finansinių galimybių.
6. Tinkamumo- asmuo (šeima) gauna asmens ir šeimos poreikius atitinkančias socialines paslaugas.
7. Veiksmingumo- jame teigiama, kad socialinės paslaugos turi būti valdomos, skiriamos ir teikiamos siekiant puikių rezultatų ir racionalaus turimų išteklių panaudojimo.
8. Visapusiškumo- socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos kartu su pinigine socialine parama, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos apsauga, švietimu ir mokymu, socialiniu būstu, specialiosiomis pagalbos priemonėmis.
9. Įgalinimo- siekiama, jog teikiant socialines paslaugas asmenys (šeima) būtų įgalinti savarankiškai priimti sprendimus bei prisiimti už juos atsakomybę.
10. Subsidiarumo- skatina teikti pagalbą užtikrinant asmens (šeimos) įgalinimą neperimant asmens (šeimos) atsakomybių ar užduočių.
11. Asmens garbės ir orumo- užtikrina asmens (šeimos) laisvą apsisprendimą dėl socialinių paslaugų ir pripažinimą visų asmenų (šeimų), kuriems reikia pagalbos.
12. Partnerystės- užtikrina tarpinstitucinį bendradarbiavimą įtraukiant kitus socialinių paslaugų teikėjus į socialinių paslaugų planavimą, teikimą ir stebėseną.

Tarp kitko, Lietuvoje partnerystės (tarpinstitucinio bendradarbiavimo) principas įstatymuose pažymėtas tik 2021 m. Tačiau apie tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą socialiniame darbe mokslininkai diskutuoja jau daugiau nei dvidešimt metų. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas atlieka svarbų vaidmenį derinant paslaugas prie individualių nepilnamečių bei šeimų poreikių (Swart, 2009; Van Hattum, Van Hal, 2015). Nyderlandų sveikatos priežiūros ir jaunimo reikalų inspekcijos atliktas tyrimas rodo, kad prastas organizacijų bendradarbiavimas

neigiamai veikia pagalbos reikalingiems jaunuoliams ir šeimoms teikiamos priežiūros kokybę. Viena iš priežasčių yra ta, kad švietimo, socialinės rūpybos ir sveikatos priežiūros organizacijos ne visada dalyvauja teikiant pagalbą nepilnamečiams ar šeimai (Rumping et al., 2019). Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumą vaiko gerovės srityje nustatė Lewandowski, GlenMaye (2002), tą patvirtina ir Buljac Samardzic et al. (2011) bei Davidson et al. (2012) tyrimai. Norint siekti efektyvių rezultatų vaiko gerovės srityje, padedant nepilnamečiams ir juos auginančioms šeimoms, vertėtų pradėti nuo tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimo (Hofhuis et al., 2015; Lewandowski, GlenMaye, 2002; Rumping et al., 2019), todėl šio magistro baigiamojo darbo kokybiniame tyrime, be kitų klausimų, bus nagrinėjamas ir šeimų požiūris į tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvumą Lietuvoje.

Socialiniam darbui su šeimomis dažniausiai reikalingos specialiosios socialinės paslaugos (Motiečienė, 2020). Specialiosios socialinės paslaugos yra „visuma paslaugų, teikiamų asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti prevencinių ir (ar) bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Specialiųjų socialinių paslaugų tikslas – grąžinti asmens (šeimoms) gebėjimus pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę ar tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą.“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 43-1570, 4 skyrius). Socialinių paslaugų teikimu siekiama „padėti asmeniui (šeimai) ir (ar) bendruomenei išvengti socialinių problemų ir (ar) socialinės rizikos atsiradimo, sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ir (ar) stiprinti gebėjimus savarankiškai spręsti socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti didinti socialinę įtrauktį.“ (Valstybės žinios, 2006, Nr.17-589, str., 3). Socialinių paslaugų organizatoriai daugiausia yra savivaldybės, o socialines paslaugas vertina atvejo vadybininkai kartu su socialiniais darbuotojais. Bendrosios socialinės paslaugos nereikalauja nuolatinės specialistų priežiūros, o šiomis paslaugomis siekiama „ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimoms) gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 43-1570, 3 skyrius). Be to, Lietuvoje vykdomas ir prevencinis socialinis darbas, kuriuo siekiama išvengti galimų socialinių problemų.

Socialinių paslaugų teikimas paslaugų sistemos dalyviams turi būti suprantamas kaip tarpusavio mokymasis, kai skatinamas socialinis dalyvavimas ir stiprinamas bendruomeniškumo jausmas. Tačiau, Šalkauskienės (2019) tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje šeimos jaučiasi stigmatizuojamos ir dėl šeimoms klijuojamų etikečių jos vengia bendruomenės susirinkimų ar kitų viešų renginių, kas neleidžia šeimai sklandžiai įsitraukti į bendruomenę, juolab, tai trukdo kurtis bendruomeniškumo jausmui bei užtikrinti socialinį dalyvavimą, ką jau kalbėti apie pasitikėjimą savimi priimant sprendimus. Dar daugiau, tyrimas parodė, jog vaikai iš socialinius sunkumus

patiriančių šeimų dažniau patiria patyčias mokykloje ar iš bendraamžių, atsižvelgiant į jų tėvų rizikos apibrėžimą, o tai, galima kelti prielaidą, gali skatinti nepilnamečius įsitraukti į rizikingą elgesį. Be to, Oltedal, Nygren (2019) tarptautiniame tyrime nagrinėdami socialinių darbuotojų šeimos intervencijos praktikas, susijusias su šeimos apibrėžimais ir funkcijomis, ir kaip socialiniai darbuotojai deramame kontekste derina vaikų ir tėvų teises bei socialinę politiką pastebėjo, jog Lietuvoje šeimai socialinės paslaugos yra per toli arba nepasiekiamos, mažiau prieinamos, o tai sumažina galimybes siekti pokyčių. Todėl, atsižvelgiant į pastaruosius veiksmus, galima kelti prielaidą, jog Lietuvoje arba trūksta šeimų informavimo apie socialines paslaugas ir jų teikiamas naudas, arba socialinės paslaugos yra mažiau prieinamos atsižvelgiant į šeimos gyvenamąją vietą. Čia, tampa aišku, jog prieinamumo principas nėra išpildytas.

Teikiant socialines paslaugas šeimai auginančiai nepilnamečius tampa ypač aktualus šeimos įgalinimas ir socialinio dalyvavimo skatinimas. Ruškus, Mažeikis (2007) išskiria dvi pagrindines socialinio dalyvavimo kryptis. Abu jie gali būti taikomi socialiniame darbe su šeimomis. Pirmoji – bandymas užmegzti ryšius, siekiant didesnio socialinių paslaugų teikėjų ir socialinių paslaugų gavėjų bendradarbiavimo. Antra, svarbu įgalinti žmogų įsitraukti į viešąjį gyvenimą, kuris akcentuotų šeimos stipriąsias puses, padedant ugdyti kompetencijas, padėti suprasti, kad socialinių paslaugų teikimo procese yra lygiaverčiai partneriai. Socialinių paslaugų teikimo koncepcijos ir principų įgyvendinimas praktikoje įmanomas įtraukiant šeimas per veiklą artimiausioje socialinėje aplinkoje. Tačiau šiais laikais socialinis darbas su šeima tapo labiau kontroliuojantis, vadovaujantis, prisiimantis atsakomybę ir orientuotas į socialinio darbo praktikos užtikrinimą, o ne į atskirų šeimos narių poreikius (Vyvey et al., 2014). Tai leidžia kelti prielaidą, jog socialiniai darbuotojai dažniau patirdami didelį spaudimą iš visuomenės bei institucijų neretai perima šeimos atsakomybes taip atitolindami šeimos įgalinimą, įtrauktį ir savarankiškumą priimti sprendimus. Vis tik, svarbu įtraukti ne tik suaugusius esančius šeimoje, tačiau ir išklausti vaiko nuomonę bei užtikrinti vaiko dalyvavimą socialinio darbo procese (Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807, str., 4).

Visame pasaulyje skirtingai įgyvendinamas vaikų dalyvavimas procese (Bijleveld et al., 2015; Križ, Skivenes, 2017; Oltedal, Nygren. 2019). Nacionaliniu lygmeniu, pasitelkiant įstatymus ir socialinės rūpybos paslaugas, o tarptautiniu lygmeniu - konvencijas ir žmogaus teises, vis daugiau dėmesio skiriama vaikui kaip savarankiškam subjektui, turinčiam savo teises. Tačiau kyla abejonių, ar dėl suteiktų teisių vaikui iš tikrųjų pagerėjo jo dalyvavimo svarbiuose sprendimų priėmimo procesuose lygis. Šalkauskienė (2019) nagrinėjusi vaiko dalyvavimo intensyvumą socialinio darbo procese pastebėjo, jog vaiko gerovė priklauso nuo bendros gerovės šeimoje, o tiksliau – nuo tėvų gerovės. Dar daugiau, ji pastebėjo, jog socialiniai darbuotojai didžiąją dalį savo

laiko prižiūrint šeimą skiria tėvams, o ne vaikams. Ypatingą susirūpinimą kelia požiūris į šeimos problemas, nepaisant jų, kaip stipriųjų pusių ir atsparumo, išskirtinumo. Jei į šeimą orientuotos paslaugos siekia įtraukti socialinės atskirties šeimas ir užtikrinti efektyvų įgyvendinimą, būtina suvokti šeimyninio gyvenimo realybę ir pripažinti galimus šeimyninio normatyvinio įvaizdžio apribojimus. Nors socialiai pažeidžiamos šeimos gauna socialines paslaugas, užtikrinančias vaikų gerovę savo šeimose, tyrimo duomenys parodė, kad socialiniai darbuotojai labiau orientuojasi į tėvų „problemas“ ir jų sprendimo būdus teikiant pagalbą. Galima daryti prielaidą, kad socialiniai darbuotojai nepakankamai įtraukia vaikus į socialinio darbo su šeima procesą, kuris tiesiogiai veikia būtent toje šeimoje augančio vaiko gerovę. Tą patvirtina ir Eidukevičiūtė et al. (2021), teigdama, jog praktiniais atvejais šeimos socialiniai darbuotojai labai dažnai kreipia dėmesį į tėvų klausimus, todėl vaikas nebėra intervencijos dėmesio centre, kai tuo tarpu vaikų dalyvavimas priimant sprendimus yra suformuluotas kaip vaiko teisė (Odinokova, Rusakova, 2019; Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807, str., 4), o į vaiką orientuota perspektyva yra dominuojanti vaiko apsaugos praktikos orientacija, daugiausia dėmesio skiriant vaikų poreikiams, norams ir teisėms priimant sprendimus (Bastian, 2020). Taigi, vaikai laikomi objektais, bet ne intervencijos subjektais. Šeimos socialiniai darbuotojai koncentruojasi į tėvus, manydami, kad tėvų elgesio pokyčiai turi tiesioginės įtakos vaiko gerovei (Eidukevičiūtė et al., 2021). Dar daugiau, Motiečienė (2020) teigia, jog Lietuvoje šeimos socialiniai darbuotojai formuoja savo klientų profilį, pabrėždami jų trūkumus, pavyzdžiui, socialinių ar tėvystės įgūdžių trūkumą, ypač kai tėvai yra alkoholikai ar buvę nuteisti tėvai. Taigi į vaiką orientuota intervencija yra klaidinanti, nes daugiausia dėmesio skiriama tėvų elgesiui. Šiuo atveju, Lietuvos socialinio darbo praktikoje matyti, jog socialiniai darbuotojai visą dėmesį nukreipia į tėvus saugodami vaiką nuo netinkamos tėvystės ir palikdami vaiką ir jo sprendimus „šešėlyje“.

Apibendrintai galima teigti, kad valstybės turi sukurti socialines paslaugas teikiančias paslaugų sistemas. Jos turi būti ne tik lengvai prieinamos ir įperkamos, bet turi galėti patenkinti įvairius šeimų susiduriančių su sunkumais poreikius tam, kad būtų pašalintos kliūtys bei problemos trukdančios sveikam vaiko vystymuisi. Socialinių paslaugų teikimas paslaugų sistemos dalyviams turi būti suprantamas kaip tarpusavio mokymasis, kai skatinamas socialinis dalyvavimas ir stiprinamas bendruomeniškumo jausmas. Svarbu paminėti, kad vienas iš socialinių paslaugų teikimo principų yra tarpinstitucinio bendradarbiavimo principas, atliekantis svarbų vaidmenį derinant paslaugas prie individualių nepilnamečių bei šeimų poreikių. Teigiama, kad prastas organizacijų bendradarbiavimas neigiamai veikia pagalbos reikalingiems jaunuoliams ir šeimoms teikiamos priežiūros kokybę. Teikiant socialines paslaugas šeimai auginančiai nepilnamečius tampa ypač aktualus šeimos įgalinimas ir socialinio dalyvavimo skatinimas. Pastebėta, jog vaiko gerovė priklauso nuo bendros gerovės šeimoje, o tiksliau – nuo tėvų gerovės

bei atkreiptas dėmesys į tai, kad socialiniai darbuotojai didžiąją dalį savo laiko prižiūrint šeimą skiria tėvams, o ne vaikams, manydami, kad tėvų elgesio pokyčiai turi tiesioginę įtakos vaiko gerovei.

3. SOCIALINĖS PAGALBOS YPATUMŲ ŠEIMOMS, KURIOSE AUGA SUNKUMUS PATIRIANTYS PAAUGLIAI, ŠEIMŲ POŽIŪRIO Į TEIKIAMĄ SOCIALINĘ PAGALBĄ TYRIMAS

3.1 Empirinio tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo organizavimui pasirinktas **kokybinis tyrimo tipas**, nes socialinės pagalbos poreikis taikant atvejo vadybą šeimoms kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai atskleidžiamas ne tik įvardijant prieinamus socialinės pagalbos būdus formaliai, o analizuojant koks yra šeimų, auginančių sunkumus patiriančius paauglius, požiūris į valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų teikiamą socialinę pagalbą. Gauta informacija leidžia vertinti kiek aktuali gaunama socialinė pagalba taikant atvejo vadybą. Kaip teigia Gaižauskaitė, Valavičienė (2016) per duomenų rinkimą, jų interpretavimą ir darbo etapų tarpusavio ryšį pasireiškia kokybinio tyrimo proceso savitumas. Sprendimą surinkti papildomų duomenų ar peržiūrėti tyrimo klausimus gali lemti surinktų duomenų interpretacija. Tyrimo duomenų rinkimas galimas tol, kol per procesą surinktų duomenų užteks tam, padaryti logiškas išvadas, suformuoti tarpusavio sąsajas ir logiškus teorinius teiginius.

Tyrimo metodas – pasirinktas pusiau struktūrizuotas interviu metodas kuris dar yra vadinamas interviu gairėmis. Iš anksto apsvarstomos pokalbio temos ir kiekvienos temos klausimai. Kadangi klausimyno struktūra reaguoja į interviu eigą, ji yra lanksti, gali keistis užduodamų klausimų tvarka, formuluotės, gali atsirasti papildomų klausimų (Gaižauskaitė, Valavičienė 2016).

Tyrimo instrumentas - išnagrinėtos mokslinės literatūros pagrindu iš anksto parengtos pusiau struktūrizuoto interviu su šeimomis kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai temos:

1. Šeimų kurioms taikoma atvejo vadyba ir kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai dabartis ir patiriami sunkumai;
2. Kokiomis socialinės pagalbos paslaugomis naudojasi šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai Vilniaus mieste;
3. Kaip gaunamas socialines paslaugas ir bendradarbiavimą su pagalbą teikiančiais specialistais vertina šeimos kurioms taikoma atvejo vadyba ir kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai;
4. Kokius pagalbos resursus aplinkoje turi šeimos auginančios sunkumus patiriančius paauglius.

Pasak Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008) tyrimas turi būti pradamas nuo planavimo tam, kad būtų atliktas kryptingai ir rezultatyviai.

Tyrimas atliktas keliais etapais:

1. 2021 m. lapkričio mėn. – 2022 spalio mėn. buvo analizuojami moksliniai dokumentai ir literatūra;
2. 2022 m. gruodžio mėnesį parengta tyrimo metodika;
3. 2023 m. sausio ir vasario mėn. buvo atliktos informantų apklausos ir apdorojami tyrimo duomenys;
4. 2023 m. kovo – balandžio mėnesiais aprašomi tyrimo rezultatai, formuojamos išvados, pateikiamos rekomendacijos.

Tyrimo dalyvių imčiai nustatyti buvo pasirinkti patogios ir kriterinės imties būdai. Patogioji imties pasireiškia tuo, kad dalyviai sutikę dalyvauti tyrime buvo pasiekti ir atrinkti per tyrimo autoriui prieinamus socialinius kontaktus. Kriterinė imtis šiuo atveju pasireiškė tuo, kad į tyrimo imtį buvo įtraukiami dalyviai atitinkantys žemiau išvardintus kriterijus:

- miestas- Vilnius;
- informantas – vienas iš šeimos kurioje auga sunkumus patiriantis paauglys/paaugliai tėvų;
- socialinė padėtis – tyrimo metu besinaudojantis teikiama socialine pagalba taikant atvejo vadybą Vilniaus mieste.

Buvo apklausti septyni tėvai šeimų kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai (3 lentelė). Vienas informantas buvo apklaustas Šeimos pagalbos centre esančiame kabinete, vienas telefonu, penki jų gyvenamosiose vietose. Pokalbių metu pavyko sukurti saugią aplinką ir teigiamą ryšį, informantai drąsiai ir noriai atsakinėjo į užduodamus klausimus. Tyrimo metu apklaustus septynis tėvus gaunančius socialines paslaugas skirtingose institucijose pastebėta, kad duomenys kartoja, todėl nuspręsta, kad informantų skaičius pakankamas. Kaip teigia Bitinas et al., (2008) konkrečių taisyklių kokybinio tyrimo imties dydžiui nustatyti nėra. Tai priklauso nuo duomenų informatyvumo, kai pradama nieko naujo iš esmės nesužinoti, tyrimą reikia stabdyti.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

Interviu numeris	Amžius	Lytis	Nepilnamečių vaikų skaičius	Vaikų lytis (V- vyriška, M- moteriška) ir amžius			Informantui suteiktas kodas
1	46	Moteris	2	V - 14	V - 12	A	
2	53	Moteris	1	M - 16			B
3	46	Moteris	1	V - 14			C
4	43	Vyras	2	M - 12	M - 8		D
5	37	Moteris	3	V - 17	V - 13	V - 11	E
6	37	Moteris	3	V - 14	M - 7	M - 1	F
7	50	Moteris	1	M - 14			G

Tyrimas buvo atliktas vadovaujantis etikos principais. Prieš interviu buvo pakartotinai patikslinama ar informantai laisvanoriškai dalyvauja tyrime, jie savanoriškai atsakinėjo į užduodamus klausimus, sutiko, kad pokalbiai būtų įrašomi į diktofoną. Prieš tyrimo atlikimą su kiekvienu informantu buvo aptarta tyrimo paskirtis bei užtikrinamas konfidencialumas ir anonimiškumas.

3.2 Empirinio tyrimo rezultatų analizė

Iššūkiai su kuriais susiduria šeimos kuriose auga sunkumus patiriantis paauglys/paaugliai. Tyrimo metu informantų buvo prašoma papasakoti kas dabartiniame gyvenime auginant paauglį vaiką/vaikus jiems sudėtingiausia. Atlikus duomenų analizę išryškėjo trys kategorijos: problemos šeimoje; su ugdymu susiję sunkumai; kenksmingi įpročiai. (4 lentelė)

4 lentelė. Šeimų auginančių sunkumus patiriančius paauglius iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Problemos šeimoje	Supratimas	„suprasti jų vidų ir truputėlį surasti tą viduriuką“(A), „labai santykiai tie iššūkiai“(B), „bandau irgi jį suprasti“(C), „reikia perprast vaiko charakterį“(D), „kad nėra supratimo iš vaiko pusės“(G).

	Bendravimas	<i>„surasti bendrą kalbą, nes jie dabar šiuo metu kaip ežiukai tokie pasišiaušę“ (A), „jinai išvis manęs negirdėjo, išvis ignoravo tiesiog jaučiau, kad jinai sunkiai pakenčia mane“ (B), „atrasti kelią iki susitarimo nesipykstant“ (D), “labai sunku dėl to su vaiku susišnekėti, susibendrauti” (E), “niekaip negalim pakalbėt, nes jis nenori turbūt kalbėti su manim.” (F).</i>
	Nesutarimai	<i>„Problema ir berniukų nesutarimai, čia matyt didžiausia problema“ (A), „mes kovodavome pastoviai bardavomės, ginčai” (C), “namuose su sese nelabai gražiai kalba, su mumis” (F), “pradedam bartis ir tas konfliktas tada įvyksta” (G).</i>
	Smurtas	<i>„Tai jau smurtas prasidėjo.“ (C.), „ir su keiksmazodžiais, tada agresyvus labai ir išvis tada nieko” (F).</i>
	Pareigos namuose	<i>“Tingi viską daryt, reikia kovot su ja, įkalbinėt ir panašiai kažką tai padaryt” (D), “namuose nepadeda tėvams, tik guli lovoje, daro tą, ką jis nori” (E), “nenori namuose nieko daryti ir neateina” (F), “kad reikia vat atlikt savo pareigas” (G).</i>
Su ugdymu susiję sunkumai	Nenoras mokytis	<i>„Mažesnis berniukas išvis nenori mokytis, o dabar iš vis suaktyvėjo taip“ (A), „nebaigs tos dešimtos klasės ir nusiteikusi išeiti ir matau, kad aš tikrai jos neperkalbėsiu“ (B), „Ypač kai jis nenori mokytis, jam neįdomu” (D), “nenori mokytis ir nieks negali po dešimtos klasės jos prievartauti mokytis” (E), “daug yra problemų su mokykla, nenori mokytis” (F), “Nenori pamokų daryti, praleistų daug pamokų” (G).</i>
	Teisės ir pareigos	<i>“daugiau teisių jie turi, o pareigų kaip ir niekas, niekas apie pareigas jiems nekalba” (C.), “jie nežino</i>

		<i>savo pareigos, žino tik teisių”(E), “reikia atsakomybę kažkokią turėt”(G).</i>
Kenksmingi įpročiai	Technologijos	<i>„žaidimai naktimis”(C.), “naktį užėini į kambarį jis vėl žaidžia”(F), “visą laiką sėdi telefone iki trijų nakties bendrauja ten su draugėm”(G).</i>
	Žalingos medžiagos	<i>“gali ten vartoti visokių narkotinių medžiagų”(E), “sudėtingiausias pats, pati yra problema su narkotinių medžiagų yra problema”(F).</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, jog socialinėmis paslaugomis naudojasi šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir kurioms yra sudėtinga jį suprasti „*suprasti jų vidų ir truputėlį surasti tą viduriuką”(A)*. Negebant suprasti tampa sudėtinga bendrauti tarpusavyje “*labai sunku dėl to su vaiku susišnekėti, susibendrauti”(E)*, dėl ko galimai kyla nesutarimai „*mes kovodavome pastoviai bardavomės, ginčai”(C)* kurie tampa smurto priežastimi „*Tai jau smurtas prasidėjo.”(C)*. Informantai kaip problemą šeimoje įvardijo ir nenorą atlikti pareigas namuose “*namuose nepadeda tėvams, tik guli lovoje, daro tą, ką jis nori”(E)*. Tyrimo duomenys atskleidė, kad opi yra su ugdymu susijusi problema, paauglių nenoras mokytis “*daug yra problemų su mokykla, nenori mokytis”(F)*. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad paauglys sulaukęs šešiolikos metų gali pats nuspręsti ar tęsti mokslus “*nenori mokytis ir nieks negali po dešimtos klasės jos prievartauti mokytis”(E)*. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nurodoma, kad bendrojo lavinimo ar kitoje mokykloje privalo mokytis kiekvienas vaikas iki 16m. (Lietuvos Respublikos švietimo įsakymas, 2002). Informantai kaip problemą įvardijo paauglių teises ir pareigas, tai, kad “*jie nežino savo pareigos, žino tik teisių”(E)*. Galima kelti prielaidą, kad tėvai susiduria su sunkumais brėžiant aiškias ribas, nes tyrimo metu buvo atskleista, kad paaugliai nesaikingai naudoja informacines technologijas “*visą laiką sėdi telefone iki trijų nakties bendrauja ten su draugėm”(G)* bei vartoja žalingas medžiagas “*“sudėtingiausias pats, pati yra problema su narkotinių medžiagų yra problema”(F)*.

Socialinė pagalba šeimoms kuriose auga sunkumus patiriantis paauglys. Tyrimo metu informantų buvo prašoma papasakoti kokią socialinę pagalbą auginant su sunkumais susiduriančius paauglius jie gauna. Atlikus duomenų analizę išryškėjo trys kategorijos: socialinė pagalba tėvams; socialinė pagalba paaugliams; socialinis darbuotojas. (5 lentelė)

5 lentelė. Socialinė pagalba šeimoms

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinė pagalba tėvams	Psichologinė pagalba	„aš pati lankiausi pas psichologę“(A), „ir psichologė man labai padėjo“(C.), “mūsų šeima gauna psichologinę pagalbą”(E), “pavyzdžiui aš pati lankau psichologę”(F),
	Finansinė parama	„ir su parama vienu žodžiu“(A), „Ten dovanėlės vaikam”(D).
	Bendradarbiavimas	„atvejo vadybos specialistai taipogi į posėdžius vyksta kartu“(A), „tas bendradarbiavimas padėjimas spręst problemą“(C.).
	Tėvystės įgūdžių lavinimas	„kai ateina užsiima ir stebi mus ir sakau tas toks pagalba, tikra pagalba.“(B), „tėvystės kursai kas labai man padėjo“(C.), “gaunam iš vaikų įgūdžių, tėvų įgūdžių kursus”(E).
	Multidimensinė šeimos terapija	“Multidimensinė šeimos terapija su (vardas) bendradarbiavo, man atrodo keturi mėnesiai buvo tai tas tikrai labai pagelbėjo“(C.), “pas mus namo irgi atvažiuoja tas specialistas ir gerai labai tas dalykas, kad dirbs su mumis vienas žmogus”(F).
	Užimtumas	“aš dalyvavau moterų grupelėje“(C.), “Grožio terapijoje išmokau daugiau save mylėti“(C.).
Socialinė pagalba paaugliams	Psichologinė pagalba	„Vaikam siūloma tikrai ir psichologai“(A), „gauna ir ten psichologą dukra“(B), „psichologą asmeniškai aš, bet ir (V) lankė“(C.), “nukreipė pas psichologą kelis kartus”(E), “Psichologinė pagalba buvo”(F), “lankosi pas psichologę”(G).
	Užimtumas	„tai ir surado ir būrelius“(A), “Social klubą futbolo šeštadieniais lanko“(C.), “Futbolą lanko irgi nemokamai, padėjo irgi socialinė darbuotoja rasti tokį klubą.”(F).

	Dienos centras	<i>„ir dienos centras“ (A), „pradėjo lankyti Tranzitą jaunimo centrą“ (C.), „į tą dienos centrą vaikščiojo po pamokų“ (D), „Dienos centras irgi buvo“ (F).</i>
	Priklausomybių specialistas	<i>“ėjo į priklausomybių grupes” (C.), “jis lankė priklausomybių grupes” (F).</i>
Socialinis darbuotojas	Tėvams	<i>„matyti ir pamatyti ir save ir pradėti gyventi“ (A), „iki to laiko tikrai buvo sunku vienai“ (B), „šiaip aš visada galėjau paskambinti ir pasakyti“ (E), “padeda, tiesiog palaikyti tą ryšį su vaiku kažkaip” (G).</i>
	Paaugliams	<i>„tai surado būdą ir surado ir prie kiekvieno prieina individualiai“ (A), „daug padeda ir man, ir dukrai visą šitą situaciją atlaikyti.“ (B), „dukrai jinai labai patinka, jinai pasakoja jai viską“ (G).</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, kad atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams. Galime kelti prielaidą, kad atvejo vadybą taikantys specialistai paslaugų gavėjams aktyviai siūlo įvairių specialistų teikiamas paslaugas. Informantai kaip reikalingą ir naudingą įvardijo gautą specialistų teikiamą psichologinę pagalbą jiems „ir psichologė man labai padėjo” (C.) bei sunkumus patiriantiems paaugliams „gauna ir ten psichologą dukra” (B). Atskleista ir tai, kad sunkumus patiriantys paaugliai esant poreikiui nukreipiami pas priklausomybių specialistus “jis lankė priklausomybių grupes” (F). Matome, kad šių dienų kontekste socialinio darbo lauke esantiems paslaugų gavėjams socialinė piniginė parama nėra itin aktuali. Tokios paramos gavimą paminėjo du informantai iš septynių „ir su parama vienu žodžiu” (A), lygiai tiek pat informantų kaip gaunamą socialinę pagalbą įvardijo bendradarbiavimą „tas bendradarbiavimas padėjimas spręst problemą” (C.). Taip pat galime kelti prielaidą, kad vyksta pakanamai tamprus tarinstitucinis bendradarbiavimas, kurį patvirtina tolimesnės išvados ir teiginiai. Paslaugų gavėjai nukreipiami lankyti kursus kuriuose stiprinami tėvystės įgūdžiai ir kurie informantų nuomone yra naudingi „tėvystės kursai kas labai man padėjo” (C.), reikšminga pagalba auginant sunkumus patiriantį paauglį įvardijama ir Multidimensinė šeimos terapija “Multidimensinė šeimos terapija su (vardas) bendradarbiavo, man atrodo keturi mėnesiai buvo tai tas tikrai labai pagelbėjo” (C.). Tyrimo metu buvo atskleista, kad specialistai skatina tiek tėvų, tiek sunkumus patiriančių paauglių užimtumą ir tarpininkauja nukreipiant į įvairias veiklas

“Grožio terapijoje išmokau daugiau save mylėti”(C.), “Futbolą lanko irgi nemokamai, padėjo irgi socialinė darbuotoja rasti tokį klubą.”(F). Kaip naudinga socialinė pagalba yra įvardijami dienos centrai kuriuos lanko sunkumus patiriantys paaugliai “į tą dienos centrą vaikščiojo po pamokų”(D). Atlikto tyrimo metu išryškėjo tai, kad kaip didelį resursą pagalbos šeimai procese informantai mato šeimai skirtą socialinį darbuotoją kaip asmenį „iki to laiko tikrai buvo sunku vienai“(B), „tai surado būdą ir surado ir prie kiekvieno prieina individualiai“(A).

Gaunamos socialinės pagalbos vertinimas. Tyrimo metu informantų papildomai buvo klausama kaip jie vertina gaunamą socialinę pagalbą. Atlikus duomenų analizę išryškėjo viena kategorija: vertinimas. (6 lentelė).

6 lentelė. Gaunamos socialinės pagalbos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vertinimas	Teigiamai	„matyt be pagalbos kuri yra suteikiama aš nepajudėčiau lig šiol.“ (A), „kad bijojau visų šitų dalykų kai prisiklausius ir per žiniasklaidą ir panašiai, kad čia, čia jeigu papuoli į tą tokį akiratį, vaikų teisės ir panašiai čia bus baisu, čia tave suės, deja šito nepajaučiau ir aš tikrai, bent jau man tai teko geros specialistės kurios girdėjo, kurios suprato ir kurios nors aš pati save Iš vidaus galbūt ir kažkuo tai jaučiausi kalta, bet, bet man leido atsistoti.“ (B), Labai gerai. Jeigu ne ši pagalba nemanau, kad mes būtume tiek pasiekę santykiuose. Aš manau, kad būtų, aš manau, kad tragedija kažkokia būtų įvykusi iš tikrųjų taip, tikrai. (C.), “dėl socialinės darbuotojos tai viskas puikiai, darbuotojas labai atsakingi visada nu priėjo prie visokios situacijos” (E), “Žinokit (pauzė) Gerai, gerai. (...) jie nori mums padėti.” (F), “Nu žinokit man labai patinka, tikrai ir pasikalbėti ir vat jeigu kokios problemos” (G).
	Neutraliai	„Ką reikėdavo iš manęs aš atlikdavau, o man iš jų tai nieko nereikia asmeniškai.“ (D), „dabar nu šiaip, žmogus dirba, kad dirbti.“ (E), . “Nu būna taip, kad

		<i>atsibosta jau viską, nes labai daug skambučių, labai daug to lankymo, nu ramybės nėra” (F).</i>
--	--	--

Tyrimo metu buvo atskleista, kad gaunamą socialinę pagalbą informantai vertina teigiamai arba neutraliai. Galime kelti prielaidą, kad tam įtaką daro socialinis darbuotojas, kurį pagalbą gaunančios šeimos mato ne tik kaip specialistą, bet ir kaip asmenį. Vienas informantas minėjo, kad iki atvejo vadybos proceso pradžios turėjo suformuotą neigiamą nuomonę apie šį pagalbos būdą „*kad bijojau visų šitų dalykų kai prisiklausius ir per žiniasklaidą ir panašiai, kad čia, čia jeigu papuoli į tą tokį akiratį, vaikų teisės ir panašiai čia bus baisu, čia tave suės...*“ (B), tačiau pradėjus bendradarbiauti supranta, kad specialistai skiriami ne bausti, o padėti esamoje situacijoje „*deja šito nepajaučiau ir aš tikrai, bent jau man tai teko geros specialistės kurios girdėjo, kurios suprato*“ (B). Tai patvirtina iškeltą prielaidą apie socialinio darbuotojo kaip asmens svarbą pagalbos šeimai procese. Dalies informantų nuomone laiku gauta socialinė pagalba padėjo išvengti galimų dar didesnių problemų auginant sunkumus patiriantį paauglį „*Jeigu ne ši pagalba nemanau, kad mes būtume tiek pasiekę santykiuose. Aš manau, kad būtų, aš manau, kad tragedija kažkokia būtų įvykusi iš tikrųjų taip, tikrai.*“ (C.)”. Kita dalis tyrime dalyvavusių tėvų teigia gaunamą socialinę pagalbą vertina neutraliai „*Ką reikėdavo iš manęs aš atlikdavau, o man iš jų tai nieko nereikia asmeniškai.*“ (D) arba nuo ilgai trunkančio atvejo vadybos proceso yra pavargę „*Nu būna taip, kad atsibosta jau viską, nes labai daug skambučių, labai daug to lankymo, nu ramybės nėra*” (F).

Esamų socialinių paslaugų plėtra. Tyrimo metu informantų buvo klausama kokių socialinių paslaugų auginant sunkumus patiriančius paauglius jų matymų trūksta. Atlikus duomenų analizę išryškėjo viena kategorija: specialistai. (7 lentelė).

7 lentelė. Esamų socialinių paslaugų plėtra.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Specialistai	Tiesiogiai šeimai padedantys specialistai	<i>„jis pats neina nei pas psichologus, nei pas psichoterapeutus, kad atvykinėtų namo ir bandytų dirbt su vaiku“ (A), „ypatingai reikia to dėmesio jai ir būtų labai gerai, kad ten būtų kažkoks savanoris, jie susidraugautų, ten eitų pasivaikščiot, dar kažką” (D), “inspektorių kurie gali aaaa, stebėti tos mokyklos, tos paauglius, dėl to padidėjo vartojimo visokiausio ten</i>

		<i>narkotikų”(E), “lankau psichologę, senai pradėjau, labai daug metų lankau, turiu kaip savo, vadinčiau taip, savo psichologę (organizacijos pavadinimas) ir gaila dabar, kad tas projektas jau, jau bus viska mokama. Va dėl šito dalyko labai blogai, kažkaip. O taip būtų labai geriau, kad daugiau šitų pagalbų būtų”(F),</i>
	Specialistai mokykloje	<i>„jie neturi, jie neturi mokytojo padėjėjų reikiamo kiekio, jie neturi, neturi galimybės padėti tiesiog, tiesiog vaikams su spec poreikiais“(A), „mokyklų nesklandumai su vaiku aš manau, kad turėtų įsiterpti, informuoti centrą, kad iš tikrųjų pasidomėtų šeima, kas ten vyksta” (C.), “Nu galėtų būt mokytojai kokie, kurių vaikam nesiseka kažkokie dalykai, kad pamokytų,”(D), “ir nu iš pačios mokyklos gal būt kažkokios pamokos, arba valandos skirti, kad vaikai žinotų savo ir pareigos” (E),</i>
	Užimtumą organizuojantys specialistai	<i>„Kažkas fizinio krūvio , aš tikrai žinau, kad tas fizinis krūvis labai teigiamai veikia mąstymą.“(B), “kad būtų kažkokia tai vat dieniniai kažkokie užsiėmimai ar kažkas tokio”(G).</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, kad tėvai auginantys sunkumus patiriančius paauglius norėtų lankstumo ir patogesnio prieinamumo prie įvairių pagalbą teikiančių specialistų. Galimybės, kad sunkumus patiriančiam paaugliui psichologinė pagalba būtų teikiama ne institucijoje, o šeimos namuose „jis pats neina nei pas psichologus, nei pas psichoterapeutus, kad atvykinėtų namo ir bandytų dirbt su vaiku“(A). Išsakytas ir savanorio galinčio megzti santykį ir leisti laiką su paaugliu poreikis „,,ypatingai reikia to dėmesio jai ir būtų labai gerai, kad ten būtų kažkoks savanoris, jie susidraugautų, ten eitų pasivaikščiot, dar kažką” (D). Informantams svarbu, kad tęstinė psichologinė pagalba būtų priinama nemokamai ir nepriklausytų nuo projektų finansavimo “lankau psichologę, senai pradėjau, labai daug metų lankau, turiu kaip savo, vadinčiau taip, savo psichologę (organizacijos pavadinimas) ir gaila dabar, kad tas projektas jau, jau bus viska mokama. Va dėl šito dalyko labai blogai, kažkaip. O taip būtų labai geriau, kad daugiau šitų pagalbų būtų”(F). Keliame prielaidą, kad atvejo vadybos procese trūksta socialinę pagalbą

teikiančių specialistų ugdymo įstaigose. Tyrimo metu buvo atskleista, kad informantai mato didesnę įvairių specialistų poreikį mokyklose „jie neturi, jie neturi mokytojo padėjėjų reikiamo kiekio, jie neturi, neturi galimybės padėti tiesiog, tiesiog vaikams su spec poreikiais“ (A). Pasak informantų mokykla turėtų daugiau bendradarbiauti su socialinę pagalbą šeimai teikiančiais specialistais „mokykloj nesklandumai su vaiku aš manau, kad turėtų įsiterpti, informuoti centrą, kad iš tikrųjų pasidomėtų šeima, kas ten vyksta“ (C.). Taip pat paminėtas užimtumo ir užimtumą organizuojančių specialistų poreikis „Kažkas fizinio krūvio, aš tikrai žinau, kad tas fizinis krūvis labai teigiamai veikia mąstymą.“ (B). Pateikti teiginiai patvirtina iškeltą prielaidą, jog ugdymo įstaigoje informantų matymu trūksta specialistų bei pasigendama tampresnio mokyklų bendradarbiavimo su atvejo vadybą taikančiomis organizacijomis.

Bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais patirtis. Tyrimo metu informantų buvo prašoma papasakoti apie bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais patirtį. Atlikus duomenų analizę išryškėjo dvi kategorijos: neigiami aspektai; teigiami aspektai. (8 lentelė).

8 lentelė. Bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais patirtis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiami aspektai	Retas kontaktas su atvejo vadybininku	„Atvejo vadybininkė, bet ją mačiau tik keletą kartų kuri sudėliojo tą planą“ (A), „Su (AV) aš tai praktiškai mažai bendravus esu, tik tai ten, kaip mes ten vieną pirmą kartą kai buvo“ (B), „... Du kartus aš matau atvejo vadybininkę ir šiaip ji man neskambino jai kažkaip tai atrodo, kad neįdomu.“ (E).
	Kontrolė	“Nu man tai nieko čia įdomaus ir faino kai mane lanko pastoviai ir jaučiuosi kaip vaikas prižiūrimas” (D), “atsibosta, kiekvieną dieną arba skambučiai, arba ateina vieną kartą į savaitę, du kartus į savaitę” (F).
	Pasyvus socialinis darbuotojas	“prieš tai socialinis darbuotojas, aš mes stovėjom beveik tuos metus ant nulio, visiškai, nei pirmyn, nei atgal, nei pirmyn, nei atgal. Nu niekur. Vat net gal į

		<i>blogėjimą” (C.), “kad jis nu daro savo darbą, šiaip pabūna, pakalbėjo ir nu jai nieko neįdomu” (E).</i>
Teigiami aspektai	Įsitraukiantis socialinis darbuotojas	<i>“Palaikymas „tiek turėti jėgų, energijos ir nuoširdaus noro ir nuoširdumo ir šilumos padėti visai šeimai.“ (A), „kad aš ne viena ir kažkas tai man padeda pirmą kart gyvenime“ (B), „iš ten pasiimti jėgų, palaikymo, pokalbių, pamokymų iš tikrųjų aš labai daug ką gavau.“ (C.), “Palaikymo pagalbą gavau.“ (D), “daug iniciatyvos, idėjų ir daug pastangos ir nu kažkaip jom rūpi visos jos gal šeimos rūpi” (E), “nes nebūtų, nebūtų pagalbos tai nežinau kas ir su mumis būtų“. (F), „kad yra žmogus tiesiog tikrai vat kuris, su kuriuo galima pabendrauti ir kuris vis tiek nurodys tą kryptį kaip yra geriau, kaip ir ką čia kokią išeitį kažkokią iš tos padėties.” (G).</i>
	Kontaktas su paaugliu	<i>„Pradedant nuo vaikų kurie, dėl kurių pagrinde ir kreipiausi pagalbos“ (A), “dukrai jinai labai patinka, jinai pasakoja jai viską” (G), “abipusiai santykiai, tai yra bendravimas, tai yra analizavimas, tai yra o kaip aš manau tai yra labai didelis plusas“ (A).</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, kad tėvų auginančių sunkumus patiriančius paauglius patirtis bendradarbiaujant su atvejo vadybą teikiančiais specialistais skirtinga. Pasakodami apie bendradarbiavimo su atvejo vadybininkais patirtį tėvai akcentavo tai, kad bendravo minimaliai „... Du kartus aš matau atvejo vadybininkę ir šiaip ji man neskambino jai kažkaip tai atrodo, kad neįdomu.“ (E). Retas bendravimas galimai sudaro išpūdį, kad specialistui yra neįdomu, todėl analizuojant tyrimo metu gautus duomenis kyla klausimas ar pradėjus taikyti atvejo vadybą paslaugų gavėjai supažindinami su funkcijomis kurias vykdo su šeima dirbantys specialistai. Informantams įtampą kelia ir dažni apsilankymai, kurie suvokiami kaip kontrolė „Nu man tai nieko čia įdomaus ir faino kai mane lanko pastoviai ir jaučiuosi kaip vaikas prižiūrimas” (D). Informantai buvo apklausiami po to kai 2023 m. sausio 1d. buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo,

kuriame nurodoma, kad socialinė priežiūra šeimoms turi būti teikiama ne mažiau kaip vieną kartą per septynias dienas apsilankant paslaugų gavėjo namuose. Du tyrime dalyvavę informantai paminėjo, kad taikant atvejo vadybą su šeima dirbo ne vienas socialinis darbuotojas, jie keitėsi ir drąsiai juos lygina *“prieš tai socialinis darbuotojas, aš mes stovėjom beveik tuos metus ant nulio, visiškai, nei pirmyn, nei atgal, nei pirmyn, nei atgal. Nu niekur. Vat net gal į blogėjimą”* (C.) Gauta informacija dar kartą patvirtina gautus duomenis apie tai, kad šeima kaip vieną didžiausių resursų pagalbos šeimai procese mato socialinį darbuotoją. Pasakodami apie teigiamus bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais aspektus, informantai išskyrė į pagalbos šeimai procesą visokeriopai aktyviai įsitraukiantį socialinį darbuotoją *“Palaikymas „tiek turėti jėgų, energijos ir nuoširdaus noro ir nuoširdumo ir šilumos padėti visai šeimai.“* (A), *“nes nebūtų, nebūtų pagalbos tai nežinau kas ir su mumis būtų“*. (F). Tėvams svarbu, kad darbuotojas geba atrasti būdus kaip užmegzti kontaktą su paaugliu *“dukrai jinai labai patinka, jinai pasakoja jai viską”* (G).

Socialinę pagalbą teikiančių specialistų bendradarbiavimas su kitomis institucijomis.

Tyrimo metu informantų buvo prašoma pasidalinti kaip jų atveju socialinę pagalbą teikiantys specialistai bendradarbiauja su kitomis institucijomis. Atlikus duomenų analizę išryškėjo viena kategorija: institucijos. (9 lentelė)

9 lentelė. Socialinę pagalbą teikiančių specialistų bendradarbiavimas su kitomis institucijomis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Institucijos	Įvairią pagalbą teikiančios institucijos	<i>„visų kitų ir dokumentų padėjimo sutvarkymo“</i> (A), <i>„būtent dienos centrui atėjus į pagalbą taip pat ir Vienos stotelės ten ta centras kur ateina“</i> (B), <i>„minesotos programa kur lankiau irgi ten užklausia ar aš lankiau“</i> (D), <i>“kontaktuoja su policija”</i> (E).
	Mokykla	<i>„čia jau su mokslu kas susiję bendradarbiauti, bet ir su mokytojais komunikuoti ir beja nepaminėjau, kad ir vat ir iš atvejo vadybos specialistai taipogi į posėdžius vyksta kartu“</i> (A), <i>„Su mokykla taip, bendradarbiauja irgi, nes gavo ataskaitą tikrai kiek“</i> (C.), <i>“jie užklausia ir mokyklos ten kaip vaikam sekasi, nesiseka”</i> (D),

		<i>“Taip, socialinė darbuotoja irgi su mokykla bendradarbiauja” (F), “tiesiog nuėjo ten, vis tiek nu papasakojo, pasikalbėjo su pedagoge, ta socialinė su mūsų klasės mokytoja” (G).</i>
	Būreliai, dienos centrai	<i>„Socialinis darbuotojas ne tik surado vietą kur jis galės lankyti, bet ir suteikė galimybę jį lankyti ir nemokamai“ (A), „Irgi bendradarbiauja jie, bendrauja, informacija būna pasidalina kai vyksta, kame kažkur problema, ar vyksta pokyčiai, ar nevyksta tai tikrai taip” (C.), “Bendradarbiaujam visi Jeigu kažką tai ir treneris gali paskambinti man, socialinei darbuotojai arba aš pasakysiu ten apie, apie kas atsitiko” (F).</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, kad tėvai labiausiai pastebi atvejo vadybą teikiančių specialistų bendradarbiavimą su mokykla „čia jau su mokslu kas susiję bendradarbiauti, bet ir su mokytojais komunikuoti ir beja nepamirėjau, kad ir vat ir iš atvejo vadybos specialistai taipogi į posėdžius vyksta kartu“ (A). Informantai išskiria tai, kad specialistai tarpusavyje dalijasi svarbia informacija bei tai, kad dalyvauja organizuojamuose posėdžiuose tiek ugdymo įstaigose, tiek atvejo vadybą teikiančiose institucijose. Svarbu paminėti, kad bendradarbiavimas vyksta ir su popamokinį užimtumą organizuojančiomis įstaigomis „Irgi bendradarbiauja jie, bendrauja, informacija būna pasidalina kai vyksta, kame kažkur problema, ar vyksta pokyčiai, ar nevyksta tai tikrai taip” (C.). Atvejo vadybą teikiantys specialistai bendradarbiaudami su kitomis paauglio gyvenime dalyvaujančiomis įstaigomis turi galimybę sužinoti koks paauglys yra formalioje ugdymo įstaigos aplinkoje ir koks yra tarp bendraamžių. Gauta informacija yra puiki pagalbos priemonė dirbant su sunkumus patiriančiu paaugliu tuo, kad yra resursas padedant rasti stiprybes ir galimybes. Informantai minėjo ir tai, kad atvejo vadybą teikiantys specialistai bendradarbiauja ir su kitomis institucijomis kurios tuo metu aktualios „visų kitų ir dokumentų padėjimo sutvarkymo“ (A), „minesotos programa kur lankiau irgi ten užklausia ar aš lankiau” (D). 7 lentelės analizėje buvo iškelta ir patvirtinta prielaida apie tai, kad mokyklų bendradarbiavimas su atvejo vadybą taikančiais specialistais nėra tamprus. Analizuojant atvejo vadybą taikančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis stebima, kad informantai yra patenkinti šių

specialistų iniciatyvumu įsitraukiant ir įtraukiant kitas pagalbos šeimai procesui reikalingas institucijas.

Galimi pagalbos resursai aplinkoje. Tyrimo metu informantų buvo prašoma papasakoti kas dar jiems gali padėti susiduriant su sunkumais auginant paauglį vaiką, į ką dar jie gali atsiremti. Atlikus duomenų analizę išryškėjo viena kategorija: pagalbos resursai. (10 lentelė)

10 lentelė. Galimi pagalbos resursai aplinkoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pagalbos resursai	Tarpgeneracinė pagalba	<i>„vyresni vaikai, tai mano dukrytė kuri turi šeimą ir vyresnis sūnus kuris taipogi jau gyvena savarankiškai“ (A), „Aš pati kaip turiu krikšto tėtį kuris tikrai“ (A), „Ne. Tik dukra. Per beveik vos ne du tūkstančiai kilometrų“ (C.), „Jo, turiu. Turiu ir giminių ir visko.“ (D), „tik mamą turiu šeimos. Mano tėvas miręs ir šiaip pusseserė mano irgi ten, man morališkai tik man padeda“ (E), „Kolkas, kolkas mes visi vat šeimoj trise, aš, nu kaip trise su sūnum vat“ (F), „Nu tai vat mano vyresnė dukra“ (G).</i>
	Pagalbos poreikio nutylėjimas	<i>„pas mane tas barjeras, kad aš man gėda prašyti pagalbos“ (A), „man yra sudėtinga eiti, prašyti, kažkur tai toks nesinori būti niekam našta“ (B),</i>

Tyrimo metu buvo atskleista, kad didžiausios pagalbos susiduriant su sunkumais tėvai sulaukia iš pačios artimiausios aplinkos *„tik mamą turiu šeimos. Mano tėvas miręs ir šiaip pusseserė mano irgi ten, man morališkai tik man padeda“ (E)*. Trys informantai kaip pagalbos resursą minėjo vyresnius vaikus *„vyresni vaikai, tai mano dukrytė kuri turi šeimą ir vyresnis sūnus kuris taipogi jau gyvena savarankiškai“ (A)*. Svarbu paminėti ir tai, kad esant pagalbos poreikiui ne visi drąsiai apie tai kalba su aplinkiniais *„man yra sudėtinga eiti, prašyti, kažkur tai toks nesinori būti niekam našta“ (B)*.

Apibendrintai galima teigti, jog šeimoms auginant sunkumus patiriančius paauglius sunku bendrauti tarpusavyje dėl negebėjimo suprasti paauglystėje vykstančių procesų. Neretai kyla

smurto priešastimi tampantys nesutarimai. Atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams, atvejo vadybą taikantys specialistai tarpininkauja nukreipiant paslaugų gavėjus pas įvairius specialistus ir įvairias skirtingą pagalbą teikiančias organizacijas. Apklausti informantai gaunamą socialinę pagalbą vertina teigiamai arba neutraliai, norėtų daugiau lankstumo ir patogesnio prieinamumo prie įvairių pagalbą teikiančių specialistų. Galimybės, kad sunkumus patiriančiam paaugliui psichologinė pagalba būtų teikiama ne institucijoje, o šeimos namuose. Tėvų auginančių sunkumus patiriančius paauglius patirtis bendradarbiaujant su atvejo vadybą teikiančiais specialistais skirtinga. Pasakodami apie bendradarbiavimo su atvejo vadybininkais patirtį tėvai akcentavo tai, kad bendravo minimaliai, tačiau labai teigiamai išskyrė į pagalbos šeimai procesą visokeriopai aktyviai įsitraukiantį socialinį darbuotoją. Tėvai akcentuoja atvejo vadybą teikiančių specialistų bendradarbiavimą su mokykla, išskiria tai, kad specialistai tarpusavyje dalijasi svarbia informacija, dalyvauja organizuojamuose posėdžiuose tiek ugdymo įstaigose, tiek atvejo vadybą teikiančiose institucijose. Buvo atskleista, kad tėvams auginantiems sunkumus patiriančius paauglius, sudėtinga patiems ieškoti ir prašyti pagalbos.

DISKUSIJA

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinėmis paslaugomis naudojasi šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir kurioms yra sudėtinga jį suprasti, o negebant suprasti tampa sudėtinga bendrauti tarpusavyje dėl ko galimai kyla nesutarimai tampantys smurto priežastimi. Gauti rezultatai patvirtina skirtingų tyrimų metu gautus duomenis. Jautakytės (2018) atlikto tyrimo metu gauti rezultatai, kurie atskleidė, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramą ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizes. Pasak Bukšnytės- Marmienės, Malinauskienės (2014) su paauglių psichologine gerove neigiamai arba teigiamai yra susiję tėvų ir vaikų santykiai. Daugybė tyrimų rodo, kad šeimos klimatas turi tvirtą ryšį su paauglių gerove (Phillips, 2012, Povedano et al., 2011, Lyons et al., 2016), elgesiu (Schnettler et al., 2018, Crede et al., 2015), socialiniu, fiziniu, emociniu ir intelektualiniu vystymusi bei su jų savęs suvokimo koncepcija (Alvarez et al., 2015). Nors Lietuvos Respublikos Konstitucijoje šeima įvardijama, kaip visuomenės ir valstybės saugomas bei globojamas pagrindas, kuriame numatytos tėvų ir vaikų pareigos bei tėvų teisės (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 38 str., 1992) tyrimo metu buvo atskleista, jog informantų nuomone vaikai žino tik teises, o pareigos akcentuojamos nėra. Šalkauskienės (2019) tyrimo rezultatai atskleidė, jog vaikai iš socialinius sunkumus patiriančių šeimų dažniau patiria patyčias mokykloje ar iš bendraamžių, o darbo autorės tyrimo rezultatai rodo, kad opi yra su ugdymu susijusi problema, paauglių nenoras mokytis. Paauglys sulaukęs šešiolikos metų gali pats nuspręsti ar tęsti mokslus, nes Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nurodoma, kad bendrojo lavinimo ar kitoje mokykloje privalo mokytis kiekvienas vaikas iki 16m. (Lietuvos Respublikos švietimo įsakymas, 2002).

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos preambulėje skelbiama, kad tam jog šeima galėtų prisiimti visas pareigas visuomenei, vaikų gerovės ir augimo aplinkai, turi būti suteikta reikiama pagalba ir apsauga (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1995). Remiantis Šalkauskienės (2019) tyrimu, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai didžiąją dalį savo priežiūros laiko skiria tėvams, tačiau autorės atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams. Pasak Šalkauskienės (2019) daug dėmesio skiriama šeimos gaunamos finansinės paramos panaudojimo priežiūrai, tačiau tyrimo metu gauti duomenys rodo, kad šių dienų kontekste socialinio darbo lauke esantiems paslaugų gavėjams socialinė piniginė parama nėra itin aktuali. Atlikto tyrimo metu išryškėjo tai, kad kaip didelį resursą pagalbos šeimai procese informantai mato šeimai skirtą socialinį darbuotoją kaip asmenį. Tai, kad socialiniai darbuotojai užima specifinę padėtį šeimos ir valstybės santykiuose teigia Oltedal, Nygren (2019).

Susidūrimas su netinkamo elgesio rizika yra gana dažnas paauglio gyvenime ir tam nemažą įtaką gali daryti aplinka kuri jį supa, todėl dirbant su paaugliu reikia įvertinti ne tik jo asmenybę, bet ir jo ryšį su aplinka (L.Wang et al., 2018). Dalies tyrime dalyvavusių informantų nuomone, laiku gauta socialinė pagalba padėjo išvengti galimų dar didesnių problemų auginant sunkumus patiriantį paauglį. Dažnu atveju, šeimos pačios nesikreipia pagalbos iš baimės, stigmatizavimo ir gėdos (Šalkauskienė, 2019; Motiečienė, 2020), tyrimo metu tai buvo patvirtinta. Atskleista, kad iki atvejo vadybos proceso pradžios informantas turėjo suformuotą neigiamą nuomonę apie šį pagalbos būdą, tačiau pradėjus bendradarbiauti suprato, kad specialistai skiriami ne bausti, o padėti esamoje situacijoje.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumą vaiko gerovės srityje nustatė Lewandowski, GlenMaye (2002), tą patvirtina ir Buljac Samardzic et al. (2011) bei Davidson et al. (2012) tyrimai. Norint siekti efektyvių rezultatų vaiko gerovės srityje, padedant nepilnamečiams ir juos auginančioms šeimoms, vertėtų pradėti nuo tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimo (Hofhuis et al., 2015; Lewandowski, GlenMaye, 2002; Rumping et al., 2019). Atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad sunkumus patiriančius paauglius auginantys tėvai pasigenda ugdymo įstaigų specialistų bendradarbiavimo su atvejo vadybą taikančiais specialistais. Įvardintas įvairių pagalbą teikiančių specialistų trūkumas mokyklose, bei akcentuojama tai, kad tęstinė psichologinė pagalba būtų priinama nemokamai ir nepriklausytų nuo projektų finansavimo. Socialinių paslaugų įstatymo (2006 m.) ketvirtajame straipsnyje minimas tinkamumo principas, kuris nurodo, kad asmuo (šeima) gauna asmens ir šeimos poreikius atitinkančias socialines paslaugas.

Tyrimo metu buvo atskleista, kad retas kontaktas su atvejo vadybininku informantams sudaro įspūdį, jog specialistui yra neįdomi šeimos situacija. Įsakyme „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2018 m.) nurodomos pagrindinės atvejo vadybininkų funkcijos kurios skiriasi nuo socialinio darbuotojo atliekamų funkcijų. Atvejo vadybininkas organizuoja ir koordinuoja visą atvejo vadybos procesą, o socialinis darbuotojas dirba tiesioginį darbą su šeima. Kyla klausimas ar paslaugų gavėjams yra paaiškinama koks specialistas, kokias funkcijas atlieka. Pasakodami apie teigiamus bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais aspektus, informantai išskyrė į pagalbos šeimai procesą visokeriopai aktyviai įsitraukiantį socialinį darbuotoją. Tačiau dažnus perteklinius specialistų apsilankymus įvardijamas kaip keliantis įtampą. Svarbu paminėti, kad tyrimas buvo atliekamas po to kai 2023 m. sausio 1d. buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, kuriame nurodoma, kad socialinė priežiūra šeimoms turi būti teikiama ne mažiau kaip vieną kartą per septynias dienas apsilankant paslaugų gavėjo namuose.

Aukščiau analizuota, kad atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad sunkumus patiriančius paauglius auginantys tėvai pasigenda ugdymo įstaigų specialistų bendradarbiavimo su atvejo

vadybą taikančiais specialistais, tačiau kalbant apie atvejo vadybą teikiančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis, tyrimo duomenys atskleidė priešingus rezultatus. Analizuojant atvejo vadybą taikančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis stebima, kad informantai yra patenkinti šių specialistų iniciatyvumu įsitraukiant ir įtraukiant kitas pagalbos šeimai procesui reikalingas institucijas. Įsakyme „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2018 m.) viena iš nurodomų pagrindinių atvejo vadybininkų funkcijų yra inicijuoti socialinį darbą su šeimos socialine aplinka tam, kad šeima galėtų sėkmingiau integruotis visuomenėje, pagal poreikį koordinuoti prevencinę pagalbą, pasitelkiant šeimos socialinę aplinką, bendruomenę, socialinius darbuotojus ir kitus pagalbos teikėjus, renkant ir analizuojant informaciją apie pagalbos teikėjus vietos bendruomenėje. Tai, kad ši funkcija yra svarbi bei reikalinga patvirtina Štaras, Vedlūga (2014). Pasak autorių atvejo vadyba yra procesas kuris grindžiamas tarpinstituciniu bendradarbiavimu, vertinami kliento poreikiai, tarpininkaujant specialistams atrandami geriausi pasirinkimai ir numatomos konkrečių paslaugų teikimas.

Tyrimo metu buvo atskleista, kad didžiausios pagalbos susiduriant su sunkumais tėvai sulaukia iš pačios artimiausios aplinkos, o esant pagalbos poreikiui ne visi drąsiai apie tai kalba su aplinkiniais. Šis rezultatas patvirtino Šaltkauskienės (2019), Motiečienės (2020) atskleistus tyrimų duomenų rezultatus, kad dažnu atveju, šeimos pačios nesikreipia pagalbos iš baimės, stigmatizavimo ir gėdos. Todėl apie poreikį įsikišti į šeimos gyvenimą socialiniai darbuotojai sužino per tarpinstitucinį bendradarbiavimą ar gavus trečiosios šalies informaciją (tai gali būti giminaičių ar bendruomenės narių pranešimai).

Apibendrintai galima teigti, kad atlikto tyrimo metu gauti rezultatai patvirtina skirtingų tyrimų metu gautus duomenis, kad paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramą ypatingai tuo metu, kai šeima patenka į krizes. Tai, kad su paauglių psichologine gerove neigiamai arba teigiamai yra susiję tėvų ir vaikų santykiai. Remiantis moksliniais tyrimais, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai didžiąją dalį savo priežiūros laiko skiria tėvams, tačiau autorės atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams. Dalies tyrime dalyvavusių informantų nuomone, laiku gauta socialinė pagalba padėjo išvengti galimų dar didesnių problemų auginant sunkumus patiriantį paauglį. Atlikto tyrimo metu buvo atskleista, kad sunkumus patiriančius paauglius auginantys tėvai pasigenda ugdymo įstaigų specialistų bendradarbiavimo su atvejo vadybą taikančiais specialistais, tačiau kalbant apie atvejo vadybą teikiančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis, tyrimo duomenys atskleidė priešingus rezultatus. Analizuojant atvejo vadybą taikančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis stebima, kad informantai yra patenkinti šių specialistų iniciatyvumu įsitraukiant ir įtraukiant kitas pagalbos šeimai procesui reikalingas institucijas.

Tyrėjo refleksija. Tyrimo temos pasirinkimą paskatino darbinė patirtis dirbant su šeimomis, kuriose auga nepilnamečiai vaikai ir kurioms yra taikoma atvejo vadyba bei teikiama socialinės priežiūros šeimoms paslauga. Dirbdama su paaugliais pastebėjau, kad kiekvienais metais dirbti tampa vis sudėtingiau nors regis paslaugų šeimoms ir paaugliams spektras nuolat plečiasi. Vis daugiau paauglių išbando įvairias ir nuolat atsinaujinančias psichotropines medžiagas, mokymosi motyvacija prastėja, santykiai su tėvais tampa vis labiau komplikuoti.

Vykdam tyrimą nebuvo susidurta su problema ieškant informantų, noriai galinčių pasidalinti patirtimi auginant sunkumus patiriančius paauglius. Priešingai, tėvai noriai dalijosi savo patirtimi, įžvalgomis bei pastebėjimais. Išsakė lūkesčius gauti grįžtamąjį ryšį po to, kai tyrimo metu gauti duomenys bus išanalizuoti.

Dirbdama su šeimomis, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai buvau pastebėjusi atsirandančią tendenciją, kad paaugliai sulaukę 16 m. amžiaus nutraukia ugdymosi procesą. Tyrimo metu gauti duomenys patvirtino, kad ši problema tampa vis opesne ir, kad reikalingos aktyvios prevencinės priemonės. Pastaruosius du metus ėjau socialinio darbuotojo pareigas, o nuo 2023 m. kovo 7 d. dirbu atvejo vadybininkės pareigose. Buvo labai įdomu analizuojant duomenis matyti, kad visame pagalbos šeimai procese pagrindinis pagalbą teikiantis specialistas šeimos akimis yra socialinis darbuotojas ir kaip specialistui norisi tai patvirtinti, nes socialinis darbuotojas dažniausiai įsijungia ne tik kaip specialistas, bet ir kaip asmuo, kuris šeimai palaipsniui tampa labai svarbus.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą išaiškėjo, jog tam, kad šeima galėtų kokybiškai atlikti pagrindines funkcijas ir galėtų prisiimti visas pareigas tiek vaikų gerovės ir auginimo aplinkai, tiek visuomenei turi būti suteikiama reikiama apsauga ir pagalba. Atliktų tyrimų metu pastebėta, kad ankstyvoji gyvenimo patirtis, įskaitant socialinę riziką ir nepalankias sąlygas, mažina lytinio brendimo amžių. Paaugliai patiria gyvenimą nesaugioje aplinkoje bei išgyvena tarpasmeninių santykių šeimoje dramas ypač tuo metu, kai šeima patenka į krizes, o tėvų ir vaikų santykiai daro didelę įtaką paauglių psichologinei gerovei, gali veikti tiek teigiamai, tiek neigiamai. Socialinių paslaugų teikimas paslaugų sistemos dalyviams turi būti suprantamas kaip tarpusavio mokymasis, kai skatinamas socialinis dalyvavimas ir stiprinamas bendruomeniškumo jausmas.
2. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinėmis paslaugomis naudojasi šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir kurioms yra sudėtinga jį suprasti. Negebant suprasti tampa sudėtinga bendrauti tarpusavyje, dėl ko kyla nesutarimai tampantys smurto priežastimi. Atskleista, kad opi yra su ugdymu susijusi problema, paauglių nenoras mokytis ir tai, kad paauglys sulaukęs šešiolikos metų gali pats nuspręsti ar tęsti mokslus. Tėvai susiduria su sunkumais brėžiant aiškias ribas.
3. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams. Tėvai auginantys sunkumus patiriančius paauglius norėtų lankstumo ir patogesnio prieinamumo prie įvairių pagalbą teikiančių specialistų, galimybės, kad sunkumus patiriančiam paaugliui psichologinė pagalba būtų teikiama ne institucijoje, o šeimos namuose. Svarbu, kad tęstinė psichologinė pagalba būtų prieinama nemokamai ir nepriklausytų nuo projektų finansavimo. Atskleista, kad specialistai paslaugų gavėjus nukreipia pas reikiamus specialistus bei skatina tiek tėvų, tiek sunkumus patiriančių paauglių užimtumą tarpininkaudami nukreipiant į įvairias veiklas..
4. Tyrimo metu buvo atskleista, kad dalis informantų iki atvejo vadybos proceso pradžios turėjo suformuotą neigiamą nuomonę apie šią pagalbą būdą, tačiau pradėjus bendradarbiauti suprato, kad specialistai skiriami ne bausti, o padėti esamoje situacijoje. Laiku gauta socialinė pagalba padėjo išvengti galimų dar didesnių problemų auginant sunkumus patiriantį paauglį. Kita dalis tyrime dalyvavusių tėvų teigia gaunamą socialinę pagalbą vertina neutraliai arba nuo ilgai trunkančio atvejo vadybos proceso yra pavargę. Informantams įtampą kelia dažni apsilankymai, kurie suvokiami kaip kontrolė. Pasakodami apie teigiamus bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais

aspektus, tėvai auginantys sunkumus patiriančius paauglius išskyrė į pagalbos šeimai procesą visokeriopai aktyviai įsitraukiantį socialinį darbuotoją. Analizuojant atvejo vadybą taikančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis stebima, kad informantai yra patenkinti šių specialistų iniciatyvumu įsitraukiant ir įtraukiant kitas pagalbos šeimai procesui reikalingas institucijas.

REKOMENDACIJOS

Organizacijoms taikančioms atvejo vadybą rekomenduojama:

1. Ugdymo įstaigų bendruomenėms pristatyti atvejo vadybos proceso ypatumus bei skatinti ugdymo įstaigų bendradarbiavimą su atvejo vadybą taikančiomis organizacijomis;
2. Bendradarbiaujant su ugdymo įstaigomis sukurti ir įdiegti prevencines priemones kurios būtų veiksmingos motyvuojant paauglius sulaukus 16 m. tęsti mokslus;
3. Pradedant taikyti atvejo vadybą šeimai, informuoti paslaugų gavėjus apie funkcijas, kurias pagalbos šeimai procese atlieka atvejo vadybininkas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ahmed, S. P., Bittencourt-Hewitt, A., ir Sebastian, C. L. (2015). Neurocognitive bases of emotion regulation development in adolescence. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 15, 11–25. doi:10.1016/j.dcn.2015.07.006
2. Alėjūnė, R. ir Dirgėlienė, I. (2022). Supervizijos perspektyva atvejo vadyboje. *Tiltai*, 84(1), 51-74. doi: 10.15181/tbb.v84i1.2136
3. Altshuler, S. J. (2003). From barriers to successful collaboration: Public schools and child welfare working together. *Social Work*, 48(1), 52– 63.
4. Álvarez, A., Suárez, N., Tuero, E., Núñez, J.C., Valle, A. ir Regueiro, B. (2015). Family involvement, adolescent self-concept and academic performance. *Eur. J. Investig. Health Psychol. Educ.* 5, 293–311.
5. Australian Association of Social Workers (2015). Scope of Social Work Practise. *Case Management & Care Coordination*. National Office – Melbourne. Level 7, 14-20 Blackwood St. North Melbourne. Prieiga per internetą: <https://www.aasw.asn.au/document/item/8310>
6. Bailen, N. H., Green, L. M., ir Thompson, R. J. (2019). Understanding emotion in adolescents: a review of emotional frequency, intensity, instability, and clarity. *Emotion Review*, 11(1), 63–73. doi:10.1177/1754073918768878
7. Banaszak, A. (2022). Welfare as a Form of Ensuring the Social Safety of Society and an Effective and Successful Tool in Election Campaigns (Thoughts Based on the Situation in Contemporary Poland). *Regional Formation and Development Studies*, 26(3), 16-25. doi:10.15181/rfds.v26i3.1806
8. Bastian, C. (2020). The child in child protection: Invisible and unheard. *Child & Family Social Work*, 25(1), 135–143.
9. Becht, A. I., Nelemans, S. A., van Dijk, M. P. A., Branje, S. J. T., Van Lier, P. A. C., Denissen, J. J. A. ir Meeus, W. H. J. (2017). Clear Self, Better Relationships: Adolescents' Self-Concept Clarity and Relationship Quality With Parents and Peers Across 5 Years. *Child Dev*, 88: 1823-1833. doi.org/10.1111/cdev.12921
10. Beckett, Ch. ir Horner, N. (2016). *Essential theory for social work practice* (The second edition). London: Sage publications Ltd.
11. Ben-Arieh, A. (2010). From Child Welfare to Child Well-Being. *Children's Well-Being: Indicators and research*, 1.

12. Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., ir Bunders-Aelen, J. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20(2), 129-138. doi:10.1111/cfs.12082
13. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
14. Blakemore, S. J., ir Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing? *Annual review of psychology*, 65, 187-207. Prieiga per internetą: <https://www.stopsafeschools.com/wpcontent/uploads/securepdfs/2019/09/Is-adolescence-a-sensitive-period-for-sociocultural-processing.-Annual-Review-of-Psychology.pdf>
15. Bucci-Rechtweg, E. M., Turner-Thomas, R., Siapkara, A., Gamalo, M., Norjavaara, E., Haack, K. A., ir Koukougiani, M. (2022). 130 Grownish: how and when to include adolescents in adult research. *Archives of Disease in Childhood*, 107(2), A517–A518. doi: 10.1136/archdischild-2022-rcpch.834
16. Budeva, S. (2021). Mediation and social work. In *Forum on Studies of Society - Second edition, Chieti, 2018*. Chieti-Pescara, Italy.
17. Bukšnytė - Marmienė, L. ir Malinauskienė, O. (2014). Vyresniųjų paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo ir šeimos aplinkos kintamųjų sąsajos. *SOCIAL WORK*, 13(1), 76–86.
18. Buljac Samardzic, M., van Wijngaarden, J. D. H., van Wijk, K. P., ir van Exel, N. J. A. (2011). Perceptions of team workers in youth care of what makes teamwork effective. *Health & Social Care in the Community*, 19(3), 307– 316. doi:10.1111/j.1365-2524.2010.00978.x
19. Constantinescu, M., Constantinescu, C., ir Dumitru, C. (2017). Social Work and Protection of Abused and Neglected Children. *Revista de Asistență Socială*, 3, 39 – 49.
20. Costello, S. (2003). Families: Reconstructing social work practices. In J. Allan, B. Pease ir L. Briskman (red.), *Critical social work: An introduction to theories and practices* (139 – 154). Sydney: Allen and Unwin.
21. Crede, J., Wirthwein, L., McElvany, N. ir Steinmayr, R. (2015). Adolescents' academic achievement and life satisfaction: The role of parents' education. *Front. Psychol*, 6, 52.
22. Crone, E. A., ir Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social–affective engagement and goal flexibility. *Nat. Rev. Neurosci*, 13, 636–650. doi: 10.1038/nrn3313
23. Dapkevičienė, V. (2011). *Emocinė atmosfera šeimoje*. Šiauliai: Šiaulių miesto pedagoginės psichologinės tarnyba.

24. Davidson, G., Duffy, J., Barry, L., Curry, P., Darragh, E., ir Lees, J. (2012). Championing the interface between mental health and child protection: Evaluation of a service initiative to improve joint working in Northern Ireland. *Child Abuse Review*, 21(3), 157– 172. doi: 10.1002/car.1164
25. Defoe, I. N., Rap, S. E. ir Romer, D. (2022). Adolescents' own views on their risk behaviors, and the potential effects of being labeled as risk-takers: A commentary and review. *Front. Psychol.* 13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.945775
26. Eidukevičiūtė, J., Motiečienė, R. ir Naujanienė, R. (2021). The voice of the child: an analysis of the child protection system in Lithuanian family social work. *Society. integration. Educaton*, 6, 45 – 55.
27. Gaete, V. (2015). Desarrollo psicosocial del adolescente. *Revista Chilena de Pediatría* 86 (6), 436 – 443. doi: 10.1016/j.rchipe.07.005
28. Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
29. Germanavičius, A. ir Čiurinskas, D. (2002). Atvejų vadybos metodas. Kas Tai? *Sveikata*, 8, 32- 36.
30. Giedd, N. (2010). Adolescent brain maturation. In R. E. Tremblay, M. Boivin, and R. Peters (red.) *Encyclopedia on early childhood development*.
31. Gvaldaitė, L. ir Švedaitė, B. (2005). *Socialinis darbas*. Vilnius: SDRC.
32. Hall G., S. (1904). *Adolescence: its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*. New York: D Appleton.
33. Hall, S. (2019). *What Is a Social Work Case Manager? Social Service Jobs*. United Kingdom.
34. Harter, S. (2012). Emerging self-processes during childhood and adolescence. In M. R. Leary ir J. P. Tangney (red.), *Handbook of self and identity* (680–715). The Guilford Press.
35. Hazen, E., Schlozman, S. ir Beresin, E. (2008). Adolescent Psychological Development: A Review. *Pediatrics in Review*, 29(161). doi: 10.1542/pir.29-5-161
36. Hofhuis, J., Mensen, M., ten Den, L., van den Berg, A., Koopman-Draijer, M., Smits, C., ir de Vries, S. (2015). *Succesfactoren voor Interprofessioneel Samenwerken in de Wijk. Hogeschool Windesheim: Een kwantitatief onderzoek onder Nederlandse zorg- en welzijnsprofessionals*. Windesheim.
37. Jančaitytė, R. (2011). *Šeimos politikos formavimas Lietuvoje* (Daktaro disertacija). Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 14.
38. Johnson, J. (2018). *School Social Work Interventions: Children with Special Needs*.

39. Julkunen, I. ir Rauhala, P. L. (2013). Otherness, social welfare and social work – a Nordic perspective. *Nordic Social Work Research*, 3, 105–119. Doi: 10.1080/2156857X.2013.834266
40. Kalnius, P. 2011. Šeima. Savoniakaitė V. (red.). *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija* (379-385). Vilnius: LII leidykla.
41. Karaman, Neslihan, G. (2013). Predicting the Problem Behavior in Adolescents. *Eurasian Journal of Educational Research*, 13. 137 – 154.
42. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. (1950). Iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. Roma. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.114048>
43. Koskinen, R. (2014). One step further from detected contradictions in a child welfare unit – a constructive approach to communicate the needs of social work when implementing ICT in social services. *European Journal of Social Work*, 17(2), 266–280. doi:10.1080/13691457.2013.802663
44. Križ, K. ir Skivenes, M. (2017). Child welfare workers' perceptions of children's participation: A comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child & Family Social Work*, 22, 11-22. doi: 10.1111/cfs.12224
45. Lewandowski, C. A. ir GlenMaye, L. F. (2002). Teams in child welfare settings: Interprofessional and collaborative processes. *Families in Society*, 83(3), 245 – 256. doi: org/10.1606/1044-3894.25
46. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000). Antroji knyga. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/ta/20799>
47. Lietuvos Respublikos Seimas. (1995). *Lietuvos Respublikos įstatymas dėl jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo*, Nr. I-983. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18370?jfwid=-bey5p7dm6>
48. Lietuvos Respublikos Seimas. (1996). *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, Nr. I-1234. Galiojanti suvestinė redakcija: 2023 – 01 – 01 / 2023 – 06 – 30. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
49. Lietuvos Respublikos Seimas. (2000). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas*, Nr. VIII-1864. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>
50. Lietuvos Respublikos seimas. (2006). *Socialinių paslaugų įstatymas*, Nr. X-493. Galiojanti suvestinė redakcija: 2023-01-01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>

51. Lietuvos Respublikos Seimas. (2008). *Nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo*, Nr. X-1569. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2011-09-30). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152/asr>
52. Lietuvos Respublikos Seimas. (2018). *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo*, Nr. XIII-643, įstatymo projektas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/046382206fc911e8a76a9c274644efa9?jfwid=9fbgs31>
53. Lietuvos Respublikos Seimas. (2020). *Nutarimas dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės programos*, Nr. XIV-72. TAR, 2020-12-11. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=72zogvklp>
54. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2006). *Dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo bei Socialinių darbuotojų ir socialinių paslaugų įstaigų vadovų atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo*, Nr. A1-92. Galiojanti suvestinė redakcija: 2022 – 11 - 29. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274447/asr>
55. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2018). *Dėl Atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo*, Nr. A1-141. Galiojanti suvestinė redakcija: 2020 – 01 – 01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2/asr>
56. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl vaiko gerovės 2022–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo*, Nr. A1-52. Galiojanti suvestinė redakcija: 2023-02-28. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/27ba5da17d5511ecb2fe9975f8a9e52e/asr>
57. Lyons, M.D., Huebner, E.S. ir Hills, K.J. (2016). Relations among personality characteristics, environmental events, coping behavior and adolescents' life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 17, 1033–1050.
58. London Safeguarding Children Board (a.n.d.). *London Protection Procedures*. 5th edition. Prieiga per internetą: https://www.londoncp.co.uk/chapters/appendix_4.html#
59. Maciejewski, D. F., van Lier, P. A., Branje, S. J., Meeus, W. H., ir Koot, H. M. (2017). A daily diary study on adolescent emotional experiences: measurement invariance and developmental trajectories. *Psychological Assessment*, 29(1), 35–49. doi: 10.1037/pas0000312

60. Matos, A., R. ir Sousa, L., M. (2004). How multiproblem families try to find support in social services. *Journal of Social Work Practice*, 18 (1), 65 - 80.
61. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
62. Moreira, H. ir Canavarro, M., C. (2019). Mindful Parenting is Associated with Adolescents' Difficulties in Emotion Regulation Through Adolescents' Psychological Inflexibility and Self-Compassion. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 192 – 211. doi: 10.1007/s10964-019-01133-9
63. Motiečienė, R. (2020). Constructing child and family social work discursive practices in the context of Lithuania. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis*. Rovaniemi: University of Lapland.
64. Motiečienė, R. ir Laitinen, M. (2016). Constructing service discourses in Lithuania family social work. *Social Work. Experience and methods*, 17 (1), 11–33.
65. Motiečienė, R., Laitinen, M. ir Skaffari, P. (2018) Interpretative Repertoires of Roles of Family Social Workers' in the Context of Lithuania. *TILTAI*, 1, 13–26. doi: 10.15181/tbb.v78i1.1754
66. Murdock, G., P. (1949). *Social Structure*. New York: The Macmillan Company .
67. Muuss, R. (1988). Social cognition. Part 2: David Elkind's theory of adolescent egocentrism. *Theories of adolescence, 6th edition*. Random House. 264 – 78.
68. Muuss, R. (1996). Jean Piaget's cognitive theory of adolescence. *Theories of adolescence, 6th ed.* McGraw-Hil. 140 – 75.
69. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2019). *The Promise of Adolescence: Realizing Opportunity for All Youth*. Washington. DC: The National Academies Press. doi: 10.17226/25388.
70. NSW government. Communities and Justice. (2019). *Interagency guidelines*. Prieiga per internetą: http://www.facs.nsw.gov.au/providers/children-families/interagency_guidelines/case-management/chapters/about
71. Odinkova, V. ir Rusakova, M. (2019). Participation of children in decision-making and their psychosocial wellbeing within the child protection system in St. Petersburg, Russia. *Zhurnal Issledovaniy Sotsialnoi Politiki (The Journal of Social Policy Studies)*, 17(4), 643–656.
72. Oltedal, S. ir Nygren, L. (2019). Private and public families: Social workers' views on children's and parents' position in Chile, England, Lithuania and Norway. *Journal of Comparative Social Work*, 1, 1 – 27. doi: 10.31265/jcsw.v14.i1.235

73. Önder, C. ir F., Yılmaz, Y. (2012). The Role of Life Satisfaction and Parenting Styles in Predicting Delinquent Behaviors among High School. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12, 1744 – 1748.
74. Patton G. C., Sawyer S. M., Santelli J. S., Ross D. A., Afifi R., Allen N. B., . . . ir Viner R. M. (2016). Our future: A Lancet commission on adolescent health and wellbeing. *The Lancet*, 387, 2423–2478.
75. Phillips, T., M. (2012). The influence of family structure vs. family climate on adolescent well-being. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 29, 103–110.
76. Povedano, A., Hendry, L.B., Ramos, M.J. ir Varela, R. (2011). School Victimization: Family Climate, Self-Esteem and Satisfaction with Life from a Gender Perspective. *Psychosocial Interview*, 20, 5–12.
77. Radzik M, Sherer S ir Neinstein L. (2008). Psychosocial development in normal adolescents. In Wolters K., H., Lippincott W. ir Wilkins, *Adolescent health care. A practical guide, 5th edition*, 27-31.
78. Raupienė, I. ir Kavaliauskienė, V. (2019). Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos aspektai. XXI-oji nacionalinė mokslinė konferencija „Į sveiką gyvenseną ir skaidrią būį Vydūno keliu“.
- Prieiga per internetą: https://www.ku.lt/svmf/wpcontent/uploads/sites/7/2019/03/Vyduno-konferencija_leidinys_2019.pdf
79. Richter, M. ir Emprechtinger, J. (2021). Social work in confinement: The spatiality of social work in carceral settings. *Geographica Helvetica*, 76, 65–73. doi: 10.5194/gh76-65-2021
80. Rumping, S., Boendermaker, L. ir de Ruyter, DJ. (2019). Stimulating interdisciplinary collaboration among youth social workers: A scoping review. *Health Soc Care Community*, 27, 293 – 305. doi: 10.1111/hsc.12589
81. Rumping, S., Boendermaker, L., ir de Ruyter, D. J. (2019). Stimulating interdisciplinary collaboration among youth social workers: A scoping review. *Health & social care in the community*, 27(2), 293–305. doi: 10.1111/hsc.12589Swart
82. F. (2009). Interdisciplinair samenwerken in het onderwijs. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 18(3), 62– 80.
83. Ruškus, J. ir Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
84. Sadraei, B. ir Rostam, A., F. (2020). *Problems and challenges of social work*.
85. Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D. ir Patton, G. C. (2018). The Age of Adolescence. *Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223-228.

86. Schlegel, A., ir Barry, H. III. (1991). *Adolescence: An anthropological inquiry*. New York: Free Press.
87. Schnettler, B., Miranda-Zapata, E., Lobos, G., Saracosti, M., Denegri, M., Lapo, M. ir Hueche, C. (2018). The Mediating Role of Family and Food-Related Life Satisfaction in the Relationships between Family Support, Parent Work-Life Balance and Adolescent Life Satisfaction in Dual-Earner Families. *International Journal of Environment Research and Public Health*, 15, 2549.
88. Scourfield, P. (2021). *Using Advocacy in Social Work Practice: A Guide for Students and Professionals*. Routledge.
89. Shepherd, M. A. ir Newell, J. M. (2020). Stress and Health in Social Workers: Implications for Self-Care Practice. *Best Practice in Mental Health*, 16(1), 46–65.
90. Shulman, E. P., Smith, A. R., Silva, K., Icenogle, G., Duell, N. ... ir Chein, J. (2016). The dual systems model: review, reappraisal, and reaffirmation. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 103–117. doi: 10.1016/j.dcn.2015.12.010
91. Steinberg, L. (2014). *Age of Opportunity: Lessons from the New Science of Adolescence*. New York: First Mariner Books.
92. Steinberg, L., Icenogle, G., Shulman, E. P., Breiner, K., Chein, J. ... ir Bacchini, D. (2018). Around the world, adolescence is a time of heightened sensation seeking and immature self-regulation. *Developmental Science*, 21. doi: 10.1111/desc.12532
93. Šalkauskienė, I. (2019). *Contemporary understanding of 'family' among socially vulnerable families and social workers in Lithuania* (Magistro baigiamasis darbas). Trondheim.
94. Šeimos politikos koncepcija. (1995). Projektas. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas.
95. Štaras, K. ir Vedlūga, T. (2014). Atvejo vadybininko modelio analizė sveikatos sistemos kontekste. *Sveikatos politika ir valdymas*, 1 (4), 116-126. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/12843>
96. Taylor, R.D., Lopez, E.I. ir Budescu, M. (2012). Parenting Practices and Adolescent Internalizing and Externalizing Problems: Moderating Effects of Socially Demanding Kin Relations. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 474–485. doi: 10.1007/s10826-011-9501-0.
97. Trotter, Ch. (2015). *Working with involuntary clients: a guide to practice*. 3rd edition. New York: Routledge.

98. Uhnáková, L., D (2017). Reflection of role of social worker as advocate by slovak social workers. In *4th SGEM International Multidisciplinary Scientific conferences of SOCIAL SCIENCES and ARTS Proceedings, 2017*. doi: 10.5593/sgemsocial2017/33/S12.077
99. Vaiko teisių konvencija. (1992). Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
100. Vaininen, S. (2011). Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammatillisena. *Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1127. University of Tampere.
101. Van Hattum, M. ir Van Hal, L. (2015). Meervoudig. Samenwerking tussen hulpverleners in gezinnen met meervoudige problemen. *Maatwerk*, 16(6), 31– 33. doi: [10.1007/s12459-015-0104-5](https://doi.org/10.1007/s12459-015-0104-5)
102. Vilutytė, A. (2014). *Socialinių darbuotojų, dirbančių su paaugliais, kompetencijų, įgytų studijų metu, reflektavimas socialinio darbo praktikoje* (Magistro baigiamasis darbas). Vytauto Didžiojo universitetas.
103. Vyvey, E., Roose, R., Wilde, L. ir Roets, G. (2014). Dealing with Risk in Child and Family Social Work: From an Anxious to a Reflexive Professional? *Social sciences*, 3(4), 758 – 770. doi:10.3390/socsci3040758
104. Vourlekis, B., S. (2017). *Social Work Case Management (1st ed.)*. Taylor and Francis. Prieiga per internetą: <https://www.perlego.com/book/1577293/social-work-case-management-pdf>
105. Walsh, F. (2012). *Normal family processes: Growing diversity and complexity*. Guilford Press.
106. Wang, L., Wu, T., Anderson, J. ir Florence, J. (2011). Prevalence and Risk Factors of Maternal Depression During the First Three Years of Child Rearing. *Journal of Women's Health*, 20(5), 711 – 718.
107. Weinberg, M. (2014). The ideological dilemma of subordination of self-versus self-care: Identity construction of the ethical social worker. *Discourse & Society*, 25(1), 84–99.
108. World Health Organization. (1965). *Health problems of adolescents*. Technical report series 308. Geneva: World Health Organization. Prieiga per internetą: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/38425/WHO_TRS_308.pdf?sequence=1
109. World Health Organization. (1977). *Health needs of adolescents*. Geneva: World Health Organization. Prieiga per internetą:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/41252/WHO_TRS_609.pdf?sequence=1&isAllowed=y

110. World Health Organization. (2019). *Maternal, newborn, child and adolescent health. Prieiga per internetą: https://why.org.au/sites/default/files/2019-11/2018Sawyer_Age_of_AdolescenceFINAL.pdf*
111. World Health Organization. (2022). *Protect the promise: 2022 progress report on the Every Woman Every Child Global Strategy for Women's, Children's and Adolescents' Health (2016–2030). Prieiga per internetą: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240060104>*

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „Socialinės pagalbos ypatumai šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai“ siekiama išsiaiškinti su kokiais socialiniais sunkumais susiduria šeimos, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai, kokia socialinė pagalba joms teikiama ir koks jų požiūris į socialines paslaugas. Teorinėje dalyje buvo analizuojama sunkumus patiriančios šeimos samprata ir funkcijos, paauglystės samprata ir apibrėžtis bei tai koks yra vaikas šeimoje paauglystės laikotarpyje. Taip pat buvo analizuojamas atvejo vadybos taikymas socialiniame darbe sunkumus patiriančiai šeimai, socialinio darbuotojo funkcijos ir vaidmuo pagalbos šeimai procese bei kokios yra teikiamos socialinės paslaugos šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paauglys. Tyrimo tikslas - atskleisti šeimų, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir, kurios gauna socialinę pagalbą, požiūrį į socialines paslaugas. Tyrimo uždaviniai: 1) Apibrėžti socialinius sunkumus, su kuriais susiduria šeimos, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai; 2) Išanalizuoti, kokią socialinę pagalbą šeimoms, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai, teikia valstybinės bei nevyriausybinės organizacijos; 3) Atskleisti šeimų, kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir, kurios gauna socialinę pagalbą, požiūrį į socialines paslaugas.

Taikant mokslinės literatūros analizės metodus buvo analizuojami teoriniai problemos aspektai. Tyrimo organizavimui pasirinktas kokybinis tyrimo tipas, pusiau struktūruotas interviu metodas. Interviu metu buvo naudojamas iš anksto paruoštas klausimynas. Informantai - vienas iš šeimos kurioje auga sunkumus patiriantis paauglys/paaugliai tėvų.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinėmis paslaugomis naudojasi šeimos kuriose auga sunkumus patiriantys paaugliai ir kurioms yra sudėtinga jį suprasti. Atskleista, kad opi yra su ugdymu susijusi problema, paauglių nenoras mokytis ir tai, kad paauglys sulaukęs šešiolikos metų gali pats nuspręsti ar tęsti mokslus. Tėvai susiduria su sunkumais brėžiant aiškias ribas. Atliepiant poreikį socialinė pagalba yra teikiama tiek tėvams, tiek sunkumus patiriantiems paaugliams. Tėvai auginantys sunkumus patiriančius paauglius norėtų lankstumo ir patogesnio prieinamumo prie įvairių pagalbą teikiančių specialistų. Svarbu, kad tęstinė psichologinė pagalba būtų prieinama nemokamai ir nepriklausytų nuo projektų finansavimo. Dalis informantų iki atvejo vadybos proceso pradžios turėjo suformuotą neigiamą nuomonę apie šį pagalbos būdą, tačiau pradėjus bendradarbiauti suprato, kad specialistai skiriami ne bausti, o padėti esamoje situacijoje. Analizuojant atvejo vadybą taikančių specialistų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis stebima, kad informantai yra patenkinti šių specialistų iniciatyvumu įsitraukiant ir įtraukiant kitas pagalbos šeimai procesui reikalingas institucijas.

SUMMARY

The Master's thesis "Features of Social Assistance for Families with Adolescents experiencing Difficulties" aims to find out what social difficulties families with adolescents in difficulty face, what social assistance is provided to them and what are their attitudes towards social services. The theoretical part analyzed the concept and functions of a family in difficulty, the concept and definition of adolescence and what is the child like in the family during adolescence. It also analysed the application of case management to families in difficulty in social work, the functions and role of the social worker in the family assistance process and the provision of social services to families where the adolescent in difficulty is growing up. The aim of the study is to reveal the attitudes towards social services of families where adolescents in difficulty and those receiving social assistance are growing up. Objectives of the study: 1) To define the social difficulties faced by families in which adolescents in difficulty grow up; 2) To analyse the state and non-governmental organisations provision of social assistance to families in which adolescents in difficulty grow up; 3) To reveal the attitudes of families in which adolescents in difficulty grow up and who receive social assistance towards social services.

The theoretical aspects of the problem were analyzed using the methods of analysis of scientific literature. For the organization of the study was chosen, a qualitative type of study and a semi-structured interview method. A pre-arranged questionnaire was used during the interview. Informants are one of the parent of families in which adolescent in difficulty grows up.

The results of the study revealed that social services are used by families where adolescents in difficulty grow up and who find it difficult to understand them. It has been revealed that the big problem is education-related, that adolescents are reluctant to learn, and that they at the age of 16 can decide for themselves whether to continue their education. Parents face difficulties in setting clear boundaries. In response to the need, social assistance is provided to both: parents and adolescents in difficulty. Parents raising adolescents in difficulty would like flexibility and easier access to a wide range of support professionals. It is important that ongoing psychological support would be available free of charge and independent of project funding. Some informants had a negative opinion about this method of assistance before the start of the case management process, but after the beginning of cooperation they realized that specialists are appointed not to punish, but to help in the current situation. The analysis of the cooperation between case management practitioners and other institutions shows that informants are satisfied with the initiative of these practitioners in involving and involving other institutions necessary for the family assistance process.

PRIEDAI

1 priedas. Pusiau struktūruoto interviu klausimynas

1. Papasakokite, kas dabartiniame gyvenime auginant paauglį vaiką/vaikus Jums yra sudėtingiausia? (Su kokiais iššūkiais susiduriate santykiuose su paaugliu vaiku?)
2. Kokią socialinę pagalbą susiduriant su sunkumais auginant paauglį vaiką/vaikus gauna Jūsų šeima. (Kaip ją vertinate?)
3. Kaip Jūs matytumėte kaip galima plėsti esamas paslaugas? (Kokių socialinės pagalbos paslaugų auginant sunkumus patiriantį paauglį Jūsų nuomone trūksta?)
4. Pasakokite apie bendradarbiavimo su atvejo vadybą teikiančiais specialistais patirtį?
5. Gal galite pasidalinti kaip Jūsų atveju yra bendradarbiaujama su kitomis institucijomis?
6. Papasakokite kas dar Jums galėtų padėti ir į ką dar galite atsiremti? (Gal galite papasakoti situaciją kai sulaukiate pagalbos iš aplinkos?)